

Masteroppgave

*Kreativ regnskapsføring og revisors erstatningsansvar
-En studie av norske rettsavgjørelser*

Av

Henrik Ono

Masteroppgaven er gjennomført som et ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som sådan. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Veileder: Arne Dag Sti

Universitetet i Agder, Kristiansand

Dato 2. juni 2009

Sammendrag

Denne oppgaven omhandler kreativ regnskapsføring, revisors erstatningsansvar og norske rettvavgjørelser. Jeg vil først ta for meg regnskapsloven og noen av kravene i denne. Deretter vil jeg gå over på å ta for meg kreativ regnskapsføring basert på Howard Schilits oppsett. Jeg vil så utrede revisors ansvar og fortelle om revisors kontrollmiljø og om revisors erstatningsansvar.

I empiridelen skal jeg ta for meg domsavgjørelser som kan knyttes opp mot kreativ regnskapsføring. Disse dommene går fra midten av 1980-tallet helt fram til 2008. Jeg vil gå igjennom hva slags former for kreativ regnskapsføring som er blitt brukt, dommens forhold til begrepet "god revisjonsskikk" og hvorvidt revisor er funnet økonomisk ansvarlig.

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet som en avsluttende del av masterprogrammet i økonomi og administrasjon ved Universitetet i Agder. Oppgaven tilsvarer 30 studiepoeng og er i sin helhet skrevet mellom januar og mai 2009.

Temaet for oppgaven er kreativ regnskapsføring og revisors erstatningsansvar, noe jeg har fått inspirasjon til å skrive om etter en uformell samtale med Professor Arne Dag Sti som høsten 2008 underviste et fag jeg tok, BE 407 International Accounting. Jeg er verken utdannet revisor eller jurist men har tatt fag som tilsvarer nesten 2 år av revisorutdanningen. Når det gjelder jus er dette begrenset til et introduksjonskurs i rettslære, så jeg har hatt behov for å friske opp på denne fronten.

Oppgaven tar for seg totalt 9 rettsavgjørelser og må sies å være beskrivende da hensikten med oppgaven har vært å beskrive en situasjon og fortelle om forhold som forekommer samtidig.

Jeg ønsker å takke min veileder Arne Dag Sti for nyttige råd og veiledning underveis i prosessen, samt Line Helgesen Ryan for hjelp med korrekturlesing.

Kristiansand

29/5-2009

Henrik Ono

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	II
FORORD	III
INNHALDSFORTEGNELSE	IV
TABELLISTE	V
FIGURLISTE	V
1.0 INNLEDNING.....	1
1.1 PROBLEMSTILLING	1
2.0 INTRODUKSJON	2
2.1 BEGREPSDEFINISJON	2
2.2 INSENTIVER	3
2.2.1 Fortjeneste til lederne.....	3
2.2.2 Fortjeneste til aksjonærene	4
2.2.3 Hvor vil kreativ regnskapsføring oftest finne sted?	5
3.0 REGNSKAPET	6
3.1 RESULTATREGNSKAPET	6
3.2 BALANSE.....	7
3.3 KONTANTSTRØMOPPSTILLING	7
3.4 REGNSKAPSÅRET.....	7
4.0 HVA MER SIER REGNSKAPSLOVEN?.....	8
4.1 GOD REGNSKAPSSKIKK	8
4.2 REGNSKAPSPRINSIPPENE	8
4.2.1 Transaksjonsprinsippet.....	9
4.2.2 Opptjeningsprinsippet	9
4.2.3 Sammenstillingsprinsippet.....	9
4.2.4 Forsiktighetsprinsippet.....	9
4.2.5 Beste estimats prinsipp	10
4.2.6 Kongruensprinsippet	10
4.2.7 Armlengdesprinsippet.....	10
4.3 REGNSKAPSLOVEN KAPITTEL 5	11
4.3.1 § 5-3 Anleggsmidler.....	11
4.3.2 § 5-6 Forskning og utvikling.....	12
4.3.3 § 5-7 Goodwill.....	12
5.0 FORSKJELIGE FORMER FOR KREATIV REGNSKAPSFØRING	13
5.1 INNTEKTSFØRE FOR TIDLIG ELLER AV TVILSOM KVALITET	13
5.2 INNTEKTSFØRE FINGERTE INNTEKTER	14
5.3 BLÅSE OPP INNTEKTER VED HJELP AV TIDLIGERE FORTJENESTER	15
5.4 FORSKYVE NÅVÆRENDE KOSTNADER TIL EN SENERE ELLER TIDLIGERE PERIODE.....	16
5.5 MANGLENDE REGISTRERING ELLER FEILAKTIG REDUSERING AV FORPLIKTELSER	17
5.6 FORSKYVE NÅVÆRENDE INNTEKTER TIL SENERE PERIODER	19
5.7 FORSKYVE FREMTIDIGE KOSTNADER TIL DEN NÅVÆRENDE PERIODEN SOM EN TVILSOM AVSETNING	19
5.8 OPPSUMMERING AV KREATIV REGNSKAPSFØRING	20
6.0 REVISORS ANSVAR.....	21
6.1.1 Den norske Revisorforening (DnR)	21
6.1.2 International Federation of Accountants (IFAC)	21
6.1.3 RSene – Standard for revisjon og beslektede tjenester	22
6.1.4 Kredittilsynet	22
6.2 REVISJONENS STILLING I NORGE	23
6.3 MISOPPFATNINGER OM REVISJON I NORGE.....	23
6.4 BEGREPSDEFINISJON	24
6.4.1 God revisjonsskikk.....	24

6.4.2 Beste skjønn.....	25
6.4.3 Mislighetsbegrepet	25
6.4.4 Skyldprinsippet – Culpa ansvar.....	25
6.4.5 Objektivt erstatningsansvar.....	25
6.4.6 Profesjonsansvar.....	25
6.5 KRAV TIL REVISJONEN.....	26
6.5.1 Valg av revisor	26
6.5.2 Formelle krav til utførelsen av revisjonen.....	26
6.5.3 Revisors rett og plikt til å informere.....	27
6.5.4 Revisors etikk, objektivitet og uavhengighet.....	27
6.5.5 Inhabilitet grunnet størrelsen på honoraret	28
6.5.6 Vurdering av mislighetsrisikofaktorer.....	28
6.6 REVISORS ERSTATNINGSANSVAR	29
6.6.1 Revisors erstatningsansvar er lovfestet i Revisorloven kapittel 8.....	29
6.6.2 Kravet til årsakssammenheng.....	30
6.6.3 Lemping av erstatningsansvaret.....	30
6.6.4 Skadelidtes medvirking.....	31
6.6.5 Revisjonsselskapenes erstatningsansvar.....	31
7.0 DATAINNSAMLING.....	32
7.1.1 Norsk Domssamling om Revisors Erstatningsansvar.....	32
7.1.2 Revisors erstatningsansvar: Nyere norsk rettspraksis.....	32
7.1.3 Kreativ regnskapsføring i Norge	32
7.1.4 Lovdata.....	32
7.2 DATAGRUNNLAGET.....	33
8.0 DATAMATERIALET	34
8.1 OVERSIKT OVER TYPE KREATIVE REGNSKAPSFØRING BASERT PÅ DATAMATERIALET.....	34
8.2.1 Case 1: Frostating lagmannsrett dom av 15.november 1985 i ankesak nr. 143/1984.....	34
8.2.2 Case 2: Kristiansand byrett dom av 21.desember 1987 i sak A 5/87	36
8.2.3 Case 3: Gulating lagmannsrett dom av 27. januar 1993 i ankesak nr. 91-0805	37
8.2.4 Case 4: Eidsivating lagmannsretts dom av 12. desember 1994 i sak nr. 93-01384A.....	38
8.2.5 Case 5: Kristiansand byretts dom av 12. juni 1995 i sak nr. 93-593 A/06.....	40
8.2.6 Case 6: Borgarting lagmannsretts dom av 22. april 1998 i ankesak LB-1995-3002 A/01.....	43
8.2.7 Case 7: Oslo tingretts dom av 12. desember 2002 i sak TOSLO-2001-12077 A/62.....	46
8.2.8 Case 8: Oslo tingretts dom av 15. juli 2005 i sak TOSLO-2003-17426	48
8.2.9 Case 9: Borgarting lagmannsretts dom av 25. februar 2008 i sak LB-2006-87376 – RG-2008-705.....	51
9.0 DRØFTELSE AV DATAMATERIALET	56
9.1 KLASSIFISERING AV TYPE KREATIV REGNSKAPSFØRING	56
9.2 DEN KREATIVE REGNSKAPSFØRINGEN	59
9.3 HVORFOR SAKSØKES REVISOR?.....	60
9.4 FINNES DET SPOR AV STRENGERE TOLKNINGER AV BEGREPET GOD REVISJONSSKIKK?	62
10.0 KONKLUSJON.....	63
REFERANSER	64
DOMSSTOLAVGJØRELSER	65

Tabelliste

TABELL 1: TILBAKEKALLING FRA KREDITILSYNET.....	22
TABELL 2: OVERSIKT OVER TYPE KREATIV REGNSKAPSFØRING SOM ER BENYTTET	34
TABELL 3: OPPSUMMERING AV REVISORS ERSTATNINGSANSVAR	61

Figurliste

FIGUR 1: GIROUXS OPPSTILLING	2
FIGUR 2: RESULTATOPPSTILLING	6
FIGUR 3: BALANSEOPPSTILLING	7

1.0 Innledning

I midten av 2001 begynte aksjekursen til et av de største selskapene i USA, Enron, å falle av tilsynelatende uforståelige grunner. I november måtte tredje kvartals resultat fremsettes på nytt og i begynnelsen av desember erklærte selskapet seg for konkurs (Giroux, 2004). Konkursen dro med seg en av de fem store revisjonsselskapene i USA på den tiden, Arthur Andersen.

De siste årene har kreativ regnskapsføring blitt mer utbredt i Norge. Dette er ikke lenger et problem som bare er synonymt med USA, Enron og Worldcom. Nordmenn har vært vitne til flere store regnskapsskandaler nasjonalt. Dette inkluderer Finance Credit- og Sponsor Service skandalene, i tillegg til mindre kjente saker som omfatter kreativ regnskapsføring på kanten av loven.

Problemet med regnskapsjuks har satt nye krav til revisorene, som etter en domsstolavgjørelse i etterkant av Sponsor Service saken har blitt påtvunget et større ansvar for at informasjonen som oppgis i årsregnskapene er korrekt. Lignende skandaler fra USA fremhever at kontrollmiljøet som omkranset bedriftene var for svake og at revisors uavhengighet har blitt satt i tvil.

I denne oppgaven vil jeg se nærmere på kreativ regnskapsføring, revisors erstatningsansvar og hvordan disse henger sammen. Norske domsstolavgjørelser fra 1985-2008 vil bli lagt til grunn som datamateriale.

1.1 Problemstilling

- 1) Hvilke domsavsigelser finnes det som omhandler kreativ regnskapsføring og revisors ansvar?
- 2) Til hvilken grad har revisor blitt funnet erstatningsmessig ansvarlig ved bruk av kreativ regnskapsføring i norske bedrifter?
- 3) Hvordan forholder disse dommene seg til begrepet "God revisjonsskikk?" Er det noen spor av strengere tolkninger gjennom årene?

2.0 Introduksjon

Kreativ regnskapsførsel varierer i grad fra å ha en relativt mild tilstand til direkte bedrageri. Mulford og Comiskey (2002) bruker begrepet "kreativ regnskapsføringspraksis" om aggressive valg og anvendelser av regnskapsprinsipper både innenfor og utenfor grensene for god regnskapsskikk samt uredelig finansiell rapportering. Det kan også inkludere "earnings management" og "inntektsutjevning."

Schilit (2002) bruker begrepet "financial shenanigans" om et bredt spekter av aktiviteter som har til hensikt å rapportere feil finansiell utførelse eller finansiell tilstand som et selskap har. Disse varierer fra milde knep til direkte svindel (2002, pp. 23-24).

Giroux (2004, p. 2) har satt opp følgende sammenheng:

Konservativ regnskapsføring	Moderat regnskapsføring	Aggressiv regnskapsføring	Bedrageri
--------------------------------	----------------------------	------------------------------	-----------

Figur 1: Giroux's oppstilling

Selv om ledelsen i selskaper har regnskapslover å forholde seg til, åpner disse for subjektive vurderinger. Når bedriften bevisst velger en bestemt form for regnskapsprinsipper fordi de ønsker å oppnå et bestemt resultat snakker vi om aggressiv regnskapsføring (Mulford & Comiskey, 2002, p. 3). Samtidig har Giroux valgt å bruke begrepet "earnings manipulation" – inntektsmanipulasjon, om kategoriene aggressiv regnskapsføring og bedrageri. Dette begrepet definerer han som om at lederne feilaktig fremstiller inntektene for å fremme egne interesser (fritt oversatt)(Giroux, 2004, p. 4). Akkurat hva disse interessene omhandler vil jeg komme nærmere inn på under kapittelet om insentiver.

2.1 Begrepsdefinisjon

Earnings management: "Aktiv manipulering av inntekter mot et forhåndsbestemt mål. Dette målet kan være satt av ledelsen, være en prognose fra en analytiker eller være et beløp som samsvarer med en jevnere, mer bærekraftig inntektsstrøm" (fritt oversatt)(Mulford & Comiskey, 2002, p. 15).

Income smoothing eller inntektsutjevning er av Mulford og Comiskey (2002) definert som en type earnings management brukt for å unngå bratte endringer i inntjeningen over en periode. Dette inkluderer måter å redusere og lagre profitt i gode år, for bruk i dårlige år.

Kapitalisere: *"Å rapportere en kostnad som en eiendel i stedet for å kostnadsføre den og sette den opp mot periodens inntekter"* (fritt oversatt)(Mulford & Comiskey, 2002, p. 15).

2.2 Insentiver

Adam Smith kom opp med begrepet "Den usynlige hånd," som kort fortalt går ut på at om et individ får muligheten til å handle til nytte for seg selv, vil de samfunnsmessige gevinstene bli større enn om han blir påtvunget en stilling. Når mennesker benytter kreativ regnskapsføring til å berike seg selv vil derimot de samfunnsøkonomiske konsekvensene bli svært negative. Kreativ regnskapsføring vil føre til større usikkerhet forbundet med regnskapenes riktighet, bankene vil kreve høyere kapitalkostnader som igjen vil føre til færre lønnsomme investeringsprosjekter (Langli, 2005). Allikevel finnes det individer som velger å benytte muligheten til å berike seg på andres bekostning. Ifølge Schilit (2002, p.28) er det tre grunner til at kreativ regnskapsføring eksisterer:

1. Det lønner seg
2. Det er lett å gjøre
3. Det er lite trolig at man blir tatt.

Virkeligheten er en smule mer komplisert, men kan hovedsakelig deles i to: Fortjeneste til lederne og fortjeneste til aksjonærene. Mulford og Comiskey (2002) lister opp totalt fire effekter av kreativ regnskapsføring som gir incentiver til det: Effekt på aksjeprisen, lånekostnader, bonusplaner og effekter fra politiske kostnader.

2.2.1 Fortjeneste til lederne

Å sette en lederlønn som gir de rette insentivene er ikke lett. Folk flest er risikoavers av natur. Lederen skal ta en viss risiko på vegne av eierne i bedriften, samtidig som at lederen ikke kan opptre uansvarlig. Kritikerne mener at lederlønningene ikke er rettferdiggjort, mens andre er av den oppfatningen at de ikke er store nok til å beskytte eiernes interesser (Robertsen, 2007). Resultatet kan bli en lønnsordning som gir alt annet enn rette insentiver.

Et av de mest relevante problemene som kan oppstå er at lederne vil fokusere på kortsiktige personlige insentiver, fremfor langsiktig økonomisk suksess for selskapet (Giroux, 2004).

Med bonusprogram som er påvirket av aksjeprisene kan lederne få insentiver til å få selskapet til å fremstå som bedre enn det virkelig er. Disse bonusprogrammene er ofte knyttet opp mot aksjer eller opsjoner på aksjer, som igjen er knyttet opp mot prisen på selskapets aksje. Når disse planene er riktig satt sammen vil de gjøre at ledelsen, arbeiderne og aksjeeierne får sammenfallende interesser, men hvis de knyttes opp mot for eksempel rapportert inntjening kan arbeiderne og lederne få insentiver til å gjennomføre kreativ regnskapsføring for å maksimere sine bonuser (Mulford & Comiskey, 2002).

2.2.2 Fortjeneste til aksjonærene

Effekt på aksjekursen

Aksjonærene vil tjene på at aksjekursen utvikler seg jevnt og ikke hopper opp og ned. Markedet vet å sette pris på selskaper som leverer resultater gang på gang. Som en følge av dette har enkelte ledere prøvd å jevne ut resultatene over tid ved hjelp av å bygge opp reserver i gode tider som de løser ut som inntekt i dårlige tider.

Redusere lånekostnader

Et ønske om å forbedre kredittrangeringen og dermed redusere rentekostnadene på lånte beløp kan føre til at et selskap vil blåse opp inntektene. Et resultat av dette kan være mindre press fra långiverne, ved at de letter på restriksjonene (Mulford & Comiskey, 2002, p. 2).

Politiske motiver

Bedrifter som gjør det usedvanlig bra kan få uønsket oppmerksomhet fra myndighetene. Mulford & Comiskey (2002) og Schilit (2002) viser her til Microsoft Corporation og oljeproduiserende land på 1970-tallet. Selv om Microsoft har fått hardere konkurranse på flere felt de siste årene er de fortsatt i en tilnærmet monopolsituasjon innenfor operativsystemer til datamaskiner. Selskapet har derfor brukt svært konservativ regnskapsføring for å fremstille seg som mindre lønnsomt enn det er. De har blant annet valgt å resultatføre alle forsknings og utviklingskostnadene de har.

Hindre ny konkurranse (nyetableringer)

Innen bransjer som gir avkastning utover det "vanlige" vil nyetablerere prøve å komme seg inn i markedet. Som en følge av dette kan ledere få insentiver til å få det til å se ut som at bedriften ikke gjør det så bra.

Økte subsidier

Et selskap kan ty til kreativ regnskapsføring for å sikre seg subsidier fra staten i form av lavere skatt og avgifter.

2.2.3 Hvor vil kreativ regnskapsføring oftest finne sted?

Schilit (2002, pp. 32-33) påpeker følgende om hvilke steder man bør være spesielt observant på kreativ regnskapsføring:

1. Bedrifter med svake kontrollmiljø, som mangler uavhengige styremedlemmer og en uavhengig revisor.
2. Bedrifter som befinner seg i markeder med svært sterk konkurranse.
3. Bedrifter med personer i ledelsen som er kjent for å være på kanten av loven.

Særlig når man finner disse faktorene innen vekstselskaper som begynner å få avtagende vekst, selskaper som befinner seg på kanten av konkurs og nylig børsintroduserte selskaper bør man være påpasselig med vurderingene man gjør av selskapet. I forbindelse med børsintroduksjoner kan det være ønskelig for bedrifter å pynte litt på tallene for å få en "flying start" på børsventyret.

Ved lederskifte i bedrifter har det i USA vært tilfeller av at den nye lederen har valgt å avskrive et uforholdsmessig stort beløp for å "rydde opp" etter forgjengeren og på denne måten redusere fremtidige kostnader forbundet med drift.

3.0 Regnskapet

Vi skiller mellom internregnskap og finansregnskap (eksternregnskap). Internregnskapet er tilpasset selskapets behov for hjelp ved utarbeiding av styring og planlegging, analyse og kontroll. Finansregnskapet på den annen side skal oppfylle en rekke formelle krav som er gjenstand for regulering. Finansregnskapet brukes hovedsakelig av eksterne aktører, mens den ofte ikke vil være tilstrekkelig for ledelsen og andre insidere i selskapet.

Utformingen av finansregnskapet er gjengitt i Lov om Årsregnskap (regnskapsloven) fra 1998. Loven forteller hvem som skal utarbeide årsregnskap, hvordan de skal gjøre det og når det skal gjøres. Årsregnskapet skal ifølge § 3-2a, første ledd ”gi et rettviseende bilde av den regnskapspliktiges og konsernets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat,” slik at kvalifiserte brukere kan gjøre seg opp en mening om selskapets økonomiske utvikling, hvilke ressurser den råder over og hvordan disse er finansiert.

Årsregnskapet består av tre oppstillinger: Resultatregnskapet, balanse og kontantstrømoppstilling. Oppstillingsmønsteret for disse er gjengitt i Regnskapsloven kapittel 6.

3.1 Resultatregnskapet

Resultatoppstilling
Driftsinntekter
- Driftskostnader
<hr/>
= Driftsresultat
+ Finansinntekter
<hr/>
= Nettoresultat
- Rentekostnader
- Skattekostnad
<hr/>
= Årsresultat
<hr/> <hr/>

Figur 2: Resultatoppstilling

Resultatregnskapet regnes som den viktigste oppstillingen fordi den gir grunnlaget for analyse av inntekter og kostnader. Hensikten med resultatregnskapet er å fortelle hva årsresultatet er og hvordan det er satt sammen. Driftsresultatet som er driftsinntekter minus driftskostnader forteller hva resultatet av den daglige driften er.

3.2 Balanse

Balansen gir den økonomiske oppstillingen på slutten av regnskapsperioden. Den viser hvilke eiendeler (aktiva) selskapet kontrollerer og hvordan de er finansiert gjennom egenkapital og gjeld (passiva). Egenkapitalen gjenspeiler det beløpet som eierne har skutt inn i selskapet. Gjeld av kortsiktig eller langsiktig art er økonomiske forpliktelser som før eller senere må innfris. Kortsiktig gjeld forfaller innen et år, mens langsiktig gjeld har lengre forfallstid. Selskapet er forpliktet til å tilbakebetale gjelden, mens det ikke er forpliktet til å foreta tilbakebetalinger på egenkapitalen.

Klassifiseringen av eiendeler finner vi i Regnskapsloven § 5-1 som sier at eiendeler ment til varig eie eller bruk skal klassifiseres som anleggsmidler, mens andre eiendeler er omløpsmidler. Fordringer som forfaller innen et år skal klassifiseres som omløpsmidler. Hvis eiendelens hensikt endres skal den omklassifiseres, jamfør tredje ledd.

Balanse	
<u>Eiendeler</u>	<u>Egenkapital og gjeld</u>
Anleggsmidler	Egenkapital
Omløpsmidler	Langsiktig gjeld
	Kortsiktig gjeld

Figur 3: Balanseoppstilling

3.3 Kontantstrømoppstilling

Kontantstrømoppstillingen skal, jamfør regnskapsloven § 6-4, vise innbetalinger og utbetalinger og fortelle om utviklingen i likviditet for selskapet. Kontantstrømoppstillingen kan deles i tre deler: Kontantstrøm knyttet til operasjonelle aktiviteter, investeringsaktiviteter og finansieringsaktiviteter. Ved å følge denne grupperingen får vi en bedre oversikt over hvor pengene kommer fra og hva de brukes til.

3.4 Regnskapsåret

Regnskapsloven § 1-7 første ledd definerer regnskapsåret som kalenderåret, men åpner for avvikende regnskapsår som kan være kortere eller lengre. Regnskapsåret kan allikevel ikke være lenger enn 18 måneder, jamfør andre ledd. Med denne definisjonen oppstår det allikevel problemer knyttet til måling og periodisering. Som en følge av dette har vi regnskapsprinsipper og vurderingsregler gjengitt i henholdsvis kapittel 4 og 5 i Regnskapsloven. Jeg vil nå gjennomgå disse og senere i oppgaven fortelle hvordan de har blitt brukt i forbindelse med kreativ regnskapsføring.

4.0 Hva mer sier regnskapsloven?

Før jeg ser nærmere på forskjellige former for kreativ regnskapsføring, skal jeg kort gå igjennom de grunnleggende regnskapsprinsippene som vi finner i Regnskapsloven kapittel 4. § 4-1 lister opp fem prinsipper, men også de påfølgende fire paragrafene må kunne sies å være regnskapsprinsipper. Jeg skal kommentere nærmere de jeg finner mest relevant for bruk i kreativ regnskapsføring. Først skal jeg se nærmere på begrepet ”God regnskapsskikk.”

4.1 God regnskapsskikk

---

§ 4-6. God regnskapsskikk

Utarbeidelse av årsregnskap skal foretas i samsvar med god regnskapsskikk.

Loven om god regnskapsskikk omtales ofte som en ”rettslig standard” (Fladstad & Tofteland, 2006). Dette er fordi det er vanskelig å fastsette rekkevidden og innholdet direkte fra lovteksten. Den er en direkte motpart til detaljreglene som fremstår som relativt klare i lovteksten.

”I rettslige standarder vises det ikke til absolutte kriterier, men lovens innhold defineres til å være det som samfunnet som helhet eller enkelte grupper i samfunnet til enhver tid mener bør gjelde” (Gulden, 2006, p. 106).

Som en følge av dette vil ikke det som var god regnskapsskikk for ti år siden, nødvendigvis være god regnskapsskikk i dag. De grunnleggende regnskapsprinsippene gjengitt i Regnskapsloven § 4-1 1.-5. ledd representerer selve rammeverket for regnskapsføringen og fungerer som et mål for utviklingen av god regnskapsskikk.

4.2 Regnskapsprinsippene

---

§ 4-1. Grunnleggende regnskapsprinsipper

Årsregnskapet skal utarbeides i samsvar med følgende grunnleggende regnskapsprinsipper:

-
1. Transaksjoner skal regnskapsføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet (transaksjonsprinsippet).
  2. Inntekt skal resultatføres når den er opptjent (opptjeningsprinsippet).
  3. Utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt (sammenstillingsprinsippet).
  4. Urealisert tap skal resultatføres (forsiktighetsprinsippet).
  5. Ved sikring skal gevinst og tap resultatføres i samme periode.
-

(Regnskapsloven)

4.2.1 Transaksjonsprinsippet

”En transaksjon består av en ytelse og et vederlag” (Kinserdal, 2000). Det som er kritisk for en transaksjon er at det forekommer en forflytning i risiko og kontroll over elementet som utveksles. Ved varesalg, for eksempel ved salg av aviser i en kiosk, vil typisk transaksjonstidspunktet være ved levering.

4.2.2 Opptjeningsprinsippet

Tanken bak opptjeningsprinsippet er at inntekt skal resultatføres når den er opptjent og dermed avklare i hvilken periode den er opptjent. Opptjeningen kan skje på transaksjonstidspunktet og vi snakker da om en transaksjonsbasert inntekt, men inntekten kan også være opptjent uten at vi kan relatere den til transaksjonen. Hvis inntekten ikke er opptjent på transaksjonstidspunktet må resultatføringen utsettes og på samme måte fremskyndes hvis inntekten er opptjent før transaksjonen. På denne måten dekker opptjeningsprinsippet både verdi- og transaksjonsbasert inntekt.

4.2.3 Sammenstillingsprinsippet

Kostnader som har påløpt for å skape en inntekt skal sammenstilles slik at man er i stand til å måle regnskapsmessig resultat. Sammenstillingsprinsippet eksisterer for at man skal kunne danne seg et bilde av selskapets inntjeningssevne og nettopp av denne grunn kan den ofte bli offer for regnskapsmanipulasjon.

4.2.4 Forsiktighetsprinsippet

Forsiktighetsprinsippet tilsier at regnskapsmessig verdi skal vurderes opp mot virkelig verdi: Hvis virkelig verdi er forskjellig fra den regnskapsmessige skal anleggsmiddelet verdsettes til laveste verdi. Forsiktighetsprinsippet sies å være en modifikasjon av sammenstillingsprinsippet og rekkevidden i kravet strekker seg til at man skal resultatføre urealiserte tap.

4.2.5 Beste estimats prinsipp

---

§ 4-2. Regnskapsestimater

Ved usikkerhet skal det brukes beste estimat, på bakgrunn av den informasjon som er tilgjengelig når årsregnskapet avlegges.

Ved endring av regnskapsestimat skal virkningen resultatføres i den perioden estimatet endres, med mindre resultatføringen kan utsettes i samsvar med god regnskapsskikk.

Ved usikkerhet må selskapet estimere en regnskapsstørrelse basert på blant annet forventet økonomisk levetid og annen tilgjengelig informasjon. I følge Fladstad og Tofteland (2006, p. 31) vil en vanlig forståelse av begrepet "beste estimat" tilsvare den forventningsrette verdien, som er "(...) *den veide summen av ulike utfall vektet med sannsynligheten for hvert utfall.*" Det vil altså si at sannsynligheten for hvert mulig utfall må multipliseres med det forventede utfallet og summen av disse tilslutt legges sammen. I virkeligheten kan det dog være vanskelig for regnskapspliktige å ha nøyaktig informasjon om dette og en vil i slike tilfeller kunne argumentere for at "beste estimat" må baseres på skjønn.

4.2.6 Kongruensprinsippet

---

§ 4-3. Kongruensprinsippet

Alle inntekter og kostnader skal resultatføres.

Virkning av endring av regnskapsprinsipp og korrigerings av feil i tidligere årsregnskap skal føres direkte mot egenkapitalen. Andre unntak fra kongruensprinsippet skal gjøres når det er i samsvar med god regnskapsskikk.

Kongruensprinsippet, gjengitt i Regnskapsloven § 4-3 1.ledd, tilsier at inntekter og kostnader, gevinst og tap skal resultatføres. Som en følge av dette skal de eneste endringene i egenkapitalen, utenom uttak og kapitalinnskudd, skje via resultatregnskapet. Unntakene finner vi i andre ledd.

4.2.7 Armlengdesprinsippet

Dersom det mellom to nærstående foretak blir avtalt eller fastsatt vilkår vedrørende deres kommersielle eller finansielle samkvem som avviker fra de vilkår som ville vært avtalt mellom uavhengige foretak, kan enhver inntekt, som uten disse vilkår ville ha tilfalt ett av

---

---

foretakene, men som i kraft av disse vilkår ikke har tilfalt dette, medregnes i og skattlegges sammen med dette foretakets inntekt.

(Finansdepartementet, 2007b)

Armlengdesprinsippet er ikke gjengitt i regnskapsloven, men finnes i OECDs mønsterskatteavtale fra 1979, artikkel 9 punkt 1 om inntekt og kapital. Retningslinjene fra OECD er ikke bindende for medlemsstatene, men de anbefales å følges ved vurdering av prising på transaksjoner mellom nærstående foretak (Finansdepartementet, 2007a).

Selv om armlengdesprinsippet kanskje er mest relevant i forbindelse med internprising og skattlegging, har det også en relevans i forbindelse med kreativ regnskapsføring fordi det stiller spørsmål ved kvaliteten på inntektene som oppstår når to nærstående foretak handler med hverandre.

4.3 Regnskapsloven kapittel 5

Regnskapsloven kapittel 5 omhandler vurderingsregler. Disse er viktige fordi avskrivning og nedskrivning av anleggsmidler, forskning og utvikling og goodwill ofte er basert på skjønn. Som en følge av det er de åpne for manipulasjon og kan brukes til å utjevne profitten på sikt.

4.3.1 § 5-3 Anleggsmidler

Anleggsmidler skal vurderes til anskaffelseskost.

Anleggsmidler som har begrenset økonomisk levetid, skal avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan.

Anleggsmidler skal nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som forventes ikke å være forbigående. Nedskrivningen skal reverseres i den utstrekning grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede.

Vi tar utgangspunkt i at anleggsmidler skal vurderes til anskaffelseskost, som i følge § 5-4 er kjøpspris med tillegg for kjøpsutgifter. § 5-3 2.ledd bruker formuleringen ”fornuftig avskrivningsplan.” I følge Kinserdal (2000) er det som avgjør om avskrivningen er fornuftig det at anskaffelseskostnaden fordeles systematisk over den økonomiske levetiden. Systematisk vil altså si at vi velger en avskrivningsmetode og holder oss mest mulig til den. Følgende avskrivningsmetoder brukes:

- Lineære avskrivninger: Like store beløp avskrives hver periode.
- Degressive avskrivninger: Beløpet som avskrives blir mindre over tid. Her skilles det mellom to metoder: Saldometoden og årssiffermetoden, hvorav saldometoden er geometrisk (eks. 1 2 4 8 16) og årssiffermetoden er aritmetisk (eks. 1 3 5 7 9 12).
- Progressive avskrivninger: Beløpet som avskrives blir større over tid.
- Produksjonsbaserte avskrivninger: Beløpet som avskrives varierer i takt med produksjonen.

4.3.2 § 5-6 Forskning og utvikling

Utgifter til egen forskning og utvikling kan kostnadsføres.

Ved kjøp av forskning og utvikling skal dette vurderes til anskaffelseskost, på lik linje med andre anleggsmidler. På samme måte skal det avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan, hvis det har begrenset levetid.

4.3.3 § 5-7 Goodwill

Goodwill er differansen mellom anskaffelseskost ved kjøp av en virksomhet og virkelig verdi av identifiserbare eiendeler og gjeld i virksomheten. Goodwill skal vurderes etter vurderingsregelen for anleggsmidler i § 5-3.

Goodwill skal altså avskrives på samme måte som anleggsmidler. Det skal nedskrives ved verdifall og reverseres hvis grunnlaget for nedskrivning ikke lenger eksisterer. Det kan være vanskelig å estimere riktig avskrivningstid for goodwill.

5.0 Forskjellige former for kreativ regnskapsføring

Jeg vil nå se nærmere på forskjellige varianter av kreativ regnskapsføring. Oppstillingen er lik den Schilit bruker.

5.1 Inntektsføre for tidlig eller av tvilsom kvalitet

Selskapets inntekter og dets vekst er viktige komponenter for å avgjøre et selskaps lønnsomhet. Det er derfor tilsvarende alvorlig når ledelsen begynner å manipulere tallene. Dette gjøres ved at man inntektsfører før inntjeningsprosessen er komplett eller før en ubetinget utveksling har forekommet. Følgende teknikker brukes:

Inntektsføre når fremtidig service fortsatt tilbys

Bedrifter har som regel en avtagende salgskurve. I et forsøk på å forsinke det uunngåelige er det enkelte bedrifter som begynner å inntektsføre for tidlig. Et eksempel på dette kan være at de inntektsfører en leieavtale, som går over flere perioder, allerede i første periode. Denne metoden er svært kortsiktig og kan bli avslørt allerede året etter, når bedriften ikke har de samme inntektene å inntektsføre.

Inntektsføre før frakt eller før kunden har ubetinget akseptert

I et forsøk på å leve opp til forventningene for et kvartal kan bedrifter gjøre flere ting som strider med regnskapsloven. Det kan være å signere så mange avtaler som mulig før kvartalet er omme. Hvis de ikke klarer det kan de utvide regnskapskvartalet med en dag eller to. I tillegg finnes det eksempler på bedrifter som sender ut produktene før kjøperne har forventet å få dem. Det er også viktig at bedriften har en klar formening om hvor stor sjansen er for at kunder vil returnere produktet. I Norge, hvor vi har to ukers returrett på internetthandel, er dette spesielt viktig, selv om problemet kan få større omfang ved handel mellom bedrifter.

Inntektsføre selv om kunden ikke er forpliktet til å betale

Eksempler på dette kan være at selskapet fører inntekter for produkter som kjøperen har på prøve og som de ennå ikke har forpliktet seg til å kjøpe. Når dette gjøres har ikke den nødvendige finansielle risikoen blitt overført fra selger til kjøper og salget kan dermed ikke inntektsføres.

Selge til et datterselskap eller en samarbeidspartner

Dette faller inn i kategorien om tvilsom kvalitet på salget og vil oppstå når selgeren har et nærstående forhold til kjøperen. Dette kan stride med armlengdesprinsippet siden man vil stille spørsmål med hvorvidt avtalen er gjenstand for motytelser og eventuelle rabatter. Det er i så fall viktig at avtalen ikke avviker fra det som ville blitt avtalt mellom to uavhengige selskaper.

I 2002 ble det kjent at Center for Financial Research and Analysis (CFRA) hadde utgitt en rapport som avdekket at den amerikanske avdelingen til det norske resirkuleringsselskapet Tomra hadde rapportert fiktive inntekter fra handel med egne selskaper i USA. Grunnet mangel på betaling måtte de senere nedskrive 260,7 millioner kroner på kundefordringer. Tomras finansdirektør skal ha avfeid problemstillingen.

(Iversen, 2003, fra DN.no 4. juni 2003)

Gi kunden noe av verdi som en motytelse

Hvis en av betingelsene for handel med en kunde er at selskapet må gi en motytelse, må man stille spørsmål ved kvaliteten på inntjeningen. Dette kan være å inngå en byttehandel med kunden, som gjør at det inntektsførte beløpet fremstår som tvilsomt. Særlig ved utveksling av ikke-monetære tjenester må man passe på dette.

Oppblåsing av inntektsbeløpet

Bedrifter som fungerer som part mellom to andre parter, har benyttet seg av denne metoden. Meglere som har formidlet tjenester mellom andre parter skal bare inntektsføre det provisjonsgebyret som de oppnår ved formidlingen, i stedet er det noen som har valgt å blåse opp inntektssiden ved å resultatføre hele avtalen for så å kostnadsføre den delen som ikke utgjør provisjonen.

5.2 Inntektsføre fingerte inntekter

Ved inntektsføring av fingerte inntekter er det vanlig å bruke sidekontrakter som gir originalkontrakten en annen betydning.

Inntektsføre salg som mangler økonomisk substans

Mangel på økonomisk substans kan være at mottakeren av produktet ikke har noe forpliktelse til å beholde eller betale for produktet. Selskapet kan her lure revisor ved å opprette en sidekontrakt som endrer betingelsene.

Inntektsføre penger mottatt i lånetransaksjoner som inntekt.

Enkelte bedrifter har ”misforstått” sammenhengen mellom gjeld og inntekt og inntektsført penger de har mottatt som gjeld. Dette er selvfølgelig strengt forbudt.

Inntektsføre avkastning på investeringer som inntekt

Salg av eiendeler er en typisk ikke-operasjonell inntekt og skal føres som en finanspost, ikke under Salgsinntekt eller Andre salgsinntekter slik som enkelte kreative personer har gjort tidligere.

Føre rabatt fra leverandører, knyttet til fremtidige påkrevde kjøp, som inntekt

Her er det to forskjellige metoder. Den ene er rett og slett å inntektsføre rabatter som man får fra kundene. Den andre er å betale leverandøren for mye, for så å få det tilbake som rabatter ved et senere tidspunkt. Korrekt regnskapsføring for rabatter er å tilpasse kostnaden ved kjøp av varene.

Frigi inntekter som feilaktig har blitt holdt tilbake før en fusjon

For å få et fremtidig samarbeid til å se svært gunstig ut, har noen selskaper bedt selskapet de skal fusjonere med å holde tilbake inntekter i perioden før sammenslåingen, slik at de får en ”pangstart” på det nye samarbeidet. Dette vil være både en fiktiv inntekt og det vil bryte med sammenstillingsprinsippet.

5.3 Blåse opp inntekter ved hjelp av tidligere fortjenester

Ved hjelp av ulike måter å blåse opp inntektene på kan ledelsen få et selskap til å se unaturlig sunt ut. Selskapet kan se ut som en god investering for investorer, mens det i virkeligheten kan være på konkursens rand (Schilit, 2002, pp. 97-98).

Blåse opp profitten ved å selge "undervurderte eiendeler"

Ved salg av eiendeler som er nedskrevet til en bokverdi som er lavere enn det man kan få solgt det for i markedet, kan man oppnå bra profitt. Dette bør man være særlig observant på etter fusjoneringer, når selskapet skal selge overflødige eiendeler.

Inkludere avkastning fra investeringer eller utbytte som en del av operasjonell inntekt

Ved salg av eiendeler eller ved avkastning på finansielle eiendeler, har noen bedrifter ført disse som salgsinntekter og brukt det til å skjule at selskapet gjør det dårlig. Disse postene skal føres som finansinntekter og er noe revisor og investorer må passe på.

Rapportere avkastning fra investeringer som en reduksjon i driftskostnader

Pensjonskostnader er som oftest operasjonelle kostnader for en bedrift. Hvis disse investeres i markedet og gir høyere avkastning enn det pensjonskostnadene tilsvarer, kan bedrifter velge å feilaktig rapportere dette som inntekter.

Bruke omklassifisering av balansekontaer til å skape inntekt

Vanligvis inntektsføres salg av eiendeler, men noen bedrifter velger også å inntektsføre verdiøkninger på eiendeler de ikke har solgt - i stedet for å føre de på balansen.

5.4 Forskyve nåværende kostnader til en senere eller tidligere periode

Denne teknikken omhandler forskjellige måter å konvertere utgifter til forskjellige eiendelskontoer. Den brukes for å lure eierne og långiverne og vil i tillegg ha en negativ effekt på selskapet siden det vil få et høyere skattegrunnlag.

Balanseføring av operasjonelle kostnader og forskyve disse til fremtidige perioder

Kostnader som går med til den daglige driften av selskapet skal kostnadsføres i samme perioder som tilhørende inntekt (Regnskapsloven § 4.1). I stedet er det noen bedrifter som velger å feilaktig balanseføre disse, for så å avskrive de over tid. Dette skjer ofte med utviklingskostnader til software, reparasjons- og vedlikeholdskostnader og for selskaper som selger medlemskap.

Endre regnskapsprinsipper og forskyve nåværende kostnader til en tidligere periode

Mens det å forskyve operasjonelle kostnader til fremtidige perioder kun har midlertidig effekt, vil forskyving av kostnader til en tidligere periode fjerne kostnadene fra resultatregnskapet for alltid.

Avskrive kostnader for tregt

Et selskap kan blåse opp inntektene ved å ikke sette av tilstrekkelig med kostnader til avskrivninger hver periode og dermed avskrive over for lang tid. ”Med lang avskrivningstid er eiendelen lenger på balansen, noe som vil resulterer i høyere nettoverdi på selskapet. Samtidig som kostnadene blir lavere og profitten høyere” (Fritt oversatt)(Schilit, 2002, p. 125). Dette vil stride med Regnskapsloven § 5.3 om Anleggsmidler, som sier at ”Anleggsmidler som har begrenset økonomisk levetid, skal avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan” (§5.3 2.ledd).

Feile i å nedskrive eller avskrive forringende eiendeler

Hvis en eiendel har en bokverdi som overstiger verdien selskapet kan oppnå ved å selge det i markedet, er denne eiendel overvurdert. Den delen som er overvurdert vil være et urealisert tap for selskapet og skal i følge Forsiktighetsprinsippet resultatføres. Dette er dog en subjektiv vurdering og kan ofte være vanskelig å gjennomføre i praksis.

Selskaper som foretar store omstrukturingskostnader vil typisk gjøre dette fordi de ikke har nedskrevet tilstrekkelig, på et tidligere tidspunkt. Hvis man ikke avsetter tilstrekkelig eller feilaktig frigir disse avsetningene vil man undervurdere kostnadene og utjevne profitten (Schilit, 2002, p. 129).

Redusere konto for avsetninger

Ved å ikke avsette tilstrekkelig eller å feilaktig redusere konto for avsetninger kan et selskap skape fiktive inntekter og påvirke resultatet positivt på kort sikt.

5.5 Manglende registrering eller feilaktig reduisering av forpliktelser

Manglende registrering av utgifter og relatert gjeld når fremtidige forpliktelser gjenstår

Selskaper kan blåse opp inntektene ved å la være å kostnadsføre utgifter knyttet til dens tilhørende forpliktelser. Enkelte forpliktelser er ikke spesifisert med mer enn en fotnote, men

det er disse som investorer og andre som undersøker et selskap må passe seg for. Et eksempel på dette kan være opsjonsavtaler til lederne. Disse avtalene utgjør et fremtidig tap for selskapet og vil i dag være en forpliktelse. Allikevel kommer ikke dette frem av resultatet til bedriften. Selskapet kan på denne måten pynte på regnskapet hvis de ansatte går med på å bytte ut dagens lønn mot opsjoner.

Redusere forpliktelser ved å endre regnskapsprinsipper

Ved å endre regnskapsprinsipper for beregning av forpliktelser som pensjonskostnader og leieavtaler kan et selskap frigjøre mye penger. Ved å bytte prinsipper kan et selskap redusere en forpliktelse og dens respektive kostnader. På kort sikt kan derfor profitten få et løft. Denne teknikken gjenspeiler hvordan ledelsen har en viss frihet ved valg av regnskapsprinsipper.

Før avslutningen av fjerde kvartal 2008 varslet Storebrand ASA markedet om at de ville endre diskonteringsprinsipp for sitt svenske datterselskap SPP og at dette ville påvirke regnskapet positivt. Resultatet ble som en følge av regnskapsendringene bedret med 1,7 milliarder kroner.

Dagens Næringsliv, (Edvardsen & Flæte, 2009)

Frigi tvilsomme reserver som inntekt

Selskaper som tidligere har foretatt store omstrukturingskostnader kan frigi disse. Hvis det viser seg at et selskap ikke lenger trenger pengene som stammer fra en tidligere avsetning, kan de frigi dette beløpet som inntekt.

Ved opprulling av skandalen rundt selskapet Sunbeam i USA, ble det avdekket at de hadde brukt denne metoden mye for å dekke over fallende profittmargin.

(Schilit, 2002, p. 147)

Skape fingerte rabatter

For å gjennomføre denne metoden trenger man hjelp fra leverandøren. Selskapene blir for eksempel enige om å gi en "rabatt" på et nåværende kjøp mot en prisstigning på et fremtidig kjøp. Selskapet vil da blåse opp profitten i den inneværende perioden.

Føre inntekter når pengene blir mottatt, selv om fremtidige forpliktelser gjenstår

Fremtidige forpliktelser i denne sammenheng kan være serviceavtaler, bonuspoeng på flyturer, garanti og lignende. Selskaper skal ikke føre inntektene før de har blitt opptjent.

Kafé Kampus tilbyr sine kunder hver niende kaffekopp gratis. For hver kopp de selger vil de få inntekter, samtidig som en fremtidig forpliktelse gjenstår. Et problem vil da være å si hvor mye som skal inntektsføres siden den kaffekoppen som er gratis kan brukes på et vidt spekter av kaffe som varierer i pris. Selskapet må altså spørre seg selv hvorvidt hele beløpet har blitt opptjent.

5.6 Forskyve nåværende inntekter til senere perioder

Skape reserver og frigi dem som inntekter i senere perioder

Hvis et selskap gjør det usedvanlig godt i en periode kan det feilaktig prøve å gjemme noen av disse inntektene til tøffere perioder, for å gi inntrykk av en jevn inntektsstrøm. Investorer setter generelt pris på forutsigbarhet og at aksjekursen kan holde seg stabil ved at selskapet akkurat treffer analytikernes forventninger, men konsekvensene blir et feilaktig bilde av bedriftens økonomiske situasjon.

Feilaktig holde tilbake inntekter rett før en overtakelse

I forkant av en emisjon kan det overtagende selskap be selskapet, de skal fusjonere med, om å holde tilbake inntekter i perioden før overtagelsen og på denne måten få det til å se ut som at emisjonen var er ekstra lønnsom.

5.7 Forskyve fremtidige kostnader til den nåværende perioden som en tvilsom avsetning

Feilaktig inflatere mengden som inkluderes i en "tvilsom" avsetning

Ved å inkludere fremtidige operasjonelle utgifter i en avsetning nå, vil man være i stand til å blåse opp profitten i fremtidige perioder. Dette er noe man særlig må være observant på ved lederskifte, der den nye lederen ser et stort behov for å "rydde opp" etter forgjengeren.

Feilaktig nedskrive "in-process" forsknings- og utviklingskostnader som en anskaffelse

Poenget her er å avskrive så mye som mulig av goodwillen ved oppkjøp av andre selskaper, slik at man får bedre fremtidig profitt. Goodwill skal i følge regnskapsloven avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan.

Akselerere skjønnsmessige utgifter inn i nåværende periode

Hvis et selskap allerede har nådd periodens mål kan det prøve å sikre fremtidige resultater ved å flytte fremtidige kostnader inn i nåværende periode. Denne metoden lot seg gjennomføre ved hjelp av LIFO-metoden (Last in, first out), som tilsier at de varene som ble sist kjøpt blir brukt først. Bruk av LIFO-metoden er tillatt i enkelte land men ikke i Norge.

5.8 Oppsummering av kreativ regnskapsføring

Jeg har nå gitt en kort oppsummering av de forskjellige formene for kreativ regnskapsføring som er beskrevet i Howard Schilit sitt oppsett. Oppsettet kan gi inntrykket av at det er klare skillelinjer mellom de forskjellige typene for kreativ regnskapsføring. Virkeligheten er at de fort kan gli over i hverandre. Et eksempel på dette kan være at hvis man benytter en variant av type nummer 6 (forskyve nåværende inntekter til senere periode), så kan man også ende opp med å bruke metode nummer 2 (inntektsføre fingerte inntekter) når man frigir inntektene.

Jeg vil nå gå over til å beskrive revisors ansvar og erstatningsansvar. Kapitlet vil beskrive kravene som stilles til revisor, samt lovene og reglene som bestemmer revisors erstatningsansvar.

6.0 Revisors ansvar

”Generelt bør revisor selvsagt forsøke å unngå å komme i en situasjon der han/hun kan bli funnet erstatningsansvarlig.” -(Gulden, 1989, p. 184)

Finanskrisen som har preget verden i 2008 og 2009 har snudd situasjonen til mange bedrifter opp-ned. Som en følge har kapitalkravet økt og likviditetsstillingen endret seg dramatisk. Kredittilsynet har som en følge av dette varslet at de i år vil se ekstra godt på hvordan selskaper velger å fastsette verdier og at de har en tilstrekkelig bruk av tilleggsopplysninger i noter om forutsetningene som er lagt til grunn (Larsen, 2009, fra Dagens Næringsliv 23. januar 2009). Selv om ethvert styremedlem er individuelt ansvarlig for regnskapene, legger det også et ekstra press på revisor.

Før jeg går nærmere inn på revisors ansvar og erstatningsansvar skal jeg ta for meg organisasjonene som er med på å sette standardene for revisors arbeid.

6.1.1 Den norske Revisorforening (DnR)

Den norske Revisorforening er en interesseorganisasjon for registrerte og statsautoriserte revisorer. Foreningen er et talerør for bransjen og jobber med å fremme revisoryrket gjennom høy etisk standard. De jobber for å gjøre revisjonsyrket attraktivt og skape anseelse blant interessenter.

Foreningen er med på å påvirke regelverket gjennom deltagelser i utvalg som myndighetene nedsetter i forbindelse med utredning av nye lover og forskrifter (Revisorforening, 2009). DnR gir ut følgende blader om revisjon og regnskap: Revisjon og Regnskap, Revisor informerer og Facta.

6.1.2 International Federation of Accountants (IFAC)

IFAC, stiftet i 1977, er en paraplyorganisasjon for revisoryrket med 157 medlemmer fra 122 land (IFAC.org, 2009). Organisasjonen eksisterer for å fremme revisoryrket på verdensbasis. IFAC publiserer internasjonale revisorstandarder (International Standards on Auditing - ISA) og DnR er som medlem av IFAC forpliktet til å arbeide for at ISA-ene blir nasjonal standard i Norge. I følge Gulden (2006) blir alle ISA-er oversatt og blir gjenstand for høring i DnRs regi, før de eventuelt blir vedtatt.

6.1.3 RSene – Standard for revisjon og beslektede tjenester

Siden 1968 har Norges Statsautoriserte Revisorers Forening (NSRF) jobbet med å skape et bilde innad i revisormiljøet, og utad om hva som bør inngå i den rettslige standarden; god revisjonsskikk. Dette arbeidet har siden 1998 blitt videreført av Den norske Revisorforening. Revisjonsstandardene er i utgangspunktet en direkte oversettelse av de internasjonale standardene, men det kan være at det utarbeides egne spesielle standarder for å åpne for særnorske forhold. Ved utarbeidelsen av standardene påses det at innholdet ikke strider med revisjonsbestemmelsene som er gjengitt i loven. DnR gir ut revisjonsuttalelser (RSU-er) for å hjelpe med implementeringen av RS-er og for å fremme god revisjonsskikk blant revisorer.

6.1.4 Kredittilsynet

Kredittilsynet har hatt oppsyn med finans- og verdipapirmarkedet i Norge siden 1986, da Bankinspeksjonen og Forsikringsrådet ble slått sammen (Kredittilsynet, 2006). Utover 1990-tallet ble tilsynets ansvar utvidet til også å dekke eiendomsmegling, inkasso, revisor- og regnskapsføringsvirksomhet.

Stortinget, Regjeringen og Finansdepartementet legger grunnlaget for Kredittilsynets arbeid gjennom deres lover og vedtak. I tillegg følger Kredittilsynet internasjonale standarder og er pliktet til å følge EUs rett gjennom Norge EØS-medlemskap.

Det er Kredittilsynet som utsteder titlene ”registrert revisor” og ”statsautorisert revisor,” i tillegg til at de avgjør hvilke revisorselskaper som har rett til å revidere årsregnskaper. Tilsynet kontrollerer at revisor forholder seg uavhengig, følger lover og regler og følger god revisjonsskikk. På bakgrunn av innrapporteringer og egne vurderinger gjennomfører tilsynet kontroller av selskaper og vurderer basert på dette hvorvidt revisors arbeid har vært tilfredsstillende. De siste årene har Kredittilsynet tilbakekalt en håndfull godkjenninger av registrerte og statsautoriserte revisorer hvert år, mens bare et selskap har mistet godkjenningen i perioden 2005-2008:

	2005	2006	2007	2008
Tilbakekalling av statsautoriserte revisorer	2	5	3	3
Tilbakekalling av registrerte revisorer	2	9	4	9
Tilbakekalling av revisorselskaper	0	1	0	0

Tabell 1: Tilbakekalling fra Kredittilsynet
(Kredittilsynet, 2009, p. 63)

6.2 Revisjonens stilling i Norge

Lov om revisjon og revisorer setter kravene for revisoryrket. § 3-1 1.ledd sier at registrerte og statsautoriserte revisorer må godkjennes av Kredittilsynet. Samtidig kan yrkestittelen ”revisor” kan brukes av hvem som helst. Revisjonsselskapene som reviderer årsregnskap må være godkjent av Kredittilsynet (Revisorloven, § 3-1 2.ledd) og oppfylle kravene som er gjengitt i § 3-5.

Revisorbransjen både i Norge og internasjonalt er preget av stadige fusjoner. I Norge i dag er det hovedsakelig fem store aktører:

- Deloitte & Touche DA
- Ernst & Young AS
- KPMG AS
- PriceWaterhouseCoopers
- BDO Noraudit

Disse selskapene har mer eller mindre relasjoner til store internasjonale revisorselskaper og tar som regel for seg revisjonen av store børsnoterte selskaper, mens mindre revisorfirmaer tar for seg revisjonen av små og mellomstore bedrifter.

I 2006 omsatte revisjonsselskapene for 6,7 milliarder kroner, hvorav 4,5 milliarder er knyttet til revisjon alene. Antall revisjonsoppdrag utgjorde ca 210000 (Kredittilsynet, 2008). Revisorselskapene har hatt en betydelig vekst i omsetningen de siste årene, som blant annet skyldes innføringen av IFRS.

6.3 Misoppfatninger om revisjon i Norge

I sin bok ”Den Eksterne Revisor” (2006, pp. 27-28) gjennomgår Bror Petter Gulden en liste over enkelte misoppfatninger som finnes om revisorer i Norge:

Revisors hovedoppgave er å avdekke lovbrudd, underslag og andre misligheter.

Selv om det en gang var revisors hovedoppgave å avdekke lovbrudd, underslag og andre misligheter inngår ikke dette lenger i ordinær revisjon. På en annen side må revisor vurdere hvorvidt dette kan forekomme og således tilpasse revisjonen i forhold til risikoen. Til den grad revisor finner spor av ulovligheter er han eller hun pliktig til å følge opp for å finne

årsaken. På generelt grunnlag har revisor rett til å rapportere mistanke om ulovligheter til påtalemyndigheten.

Ren revisjonsberetning er en garanti for at årsregnskapet er uten feil.

Det er ikke mulig for revisor å garantere at han eller hun har avdekket all relevant feilinformasjon i regnskapet. Revisjon handler derimot om å begrense risikoen for betydelige feil til et akseptabelt nivå. Revisor kan kun kritiseres hvis det er klart at revisjonen etter god revisjonsskikk hadde avdekket feilene.

Revisor kommer på besøk en gang i uken og blar gjennom alle bilag og stempler med grønt stempel

På grunn av enorme arbeidsmengder er ikke dette lenger hovedarbeidet til en revisor. Det er en av kontrollmetodene revisor bruker, men som oftest bare på et utvalg; slik som egenkapitalbevegelser.

6.4 Begrepsdefinisjon

Jeg vil her definere et par begreper relevant for revisors ansvar.

6.4.1 God revisjonsskikk

Begrepet ”God revisjonsskikk” er på samme måte som begrepet ”God regnskapsskikk” en rettslig standard. Den definisjonen som er mest brukt i dag stammer fra Norm om grunnleggende prinsipper for revisjon § 2:

”God revisjonsskikk er å utføre revisjonsoppdrag i overensstemmelse med den oppfatning av etiske og revisjonstekniske prinsipper som til enhver tid er alminnelig anerkjent og praktisert av dyktige og ansvarsbevisste utøvere av yrket” (Gjengitt i (Gulden, 2006, p. 105)).

Begrepet dekker både ”utførelsen av revisjonsoppdraget, attestasjonsoppdraget og utførelsen av beslektede emner” (Revisorforening, 2008). Nøyaktig hva som ligger innenfor begrepet ”god revisjonsskikk” får vi først bekreftet gjennom dommer fra Høyesterett. Ved mangel på slike må vi nøye oss med indikasjoner på hva det kan være. Tidligere utredelser fra Høyesterett viser dog at brudd på god revisjonsskikk i seg selv ikke er nok til å være erstatningsbetingende uaktsomhet (Siebke, 2005, p. 48).

6.4.2 Beste skjønn

”Beste skjønn” ble tatt med i Revisorloven av 1999 med bakgrunn i en antagelse om at revisjonsstandardene ikke alltid ville utgjøre hovedpunktene i god revisjonsskikk (Birkeland, 2007). Stortingets finanskomité har gitt uttrykk for at bestemmelsen ”etter beste skjønn” på ingen måte skal kunne innskrenke god revisjonsskikk (Ot.prp. nr. 75, 1997-98).

6.4.3 Mislighetsbegrepet

RS 240 (tredje versjon – gjeldende fra 1. januar 2006) omhandler revisor og misligheter. Standarden skiller mellom misligheter og feil basert på hvorvidt handlingen som leder til feilinformasjon i regnskapet er tilsiktet eller utilsiktet (jf. Punkt 4, (Revisorforening, 2005)).

RS 240 ser på misligheter som leder til at regnskapet får vesentlig feilinformasjon, uavhengig av hvorvidt de har noen juridisk betydning. Den fremhever to typer for misligheter som er av spesiell relevans for revisor: Uredelig regnskapsrapportering og underslag. Jeg vil konsentrere meg om førstnevnte.

Uredelig regnskapsrapportering er tilsiktet feilinformasjon ment for å villedde brukerne av regnskapet. Dette kan innebære manipulasjon og dokumentforfalskning eller endringer i fundamentet som regnskapet er bygget på, feilaktig rapportering i regnskapene eller bevisst feilaktig anvendelse av regnskapsprinsipper. Konsekvensene av dette kan bli at regnskapet blir fylt med feilaktig informasjon.

6.4.4 Skyldprinsippet – Culpa ansvar

Skadevolder kan ifølge skyldprinsippet kun bli holdt erstatningsansvarlig for skade som er påført når han har handlet uaktsomt eller at han har gjort noe med vilje. Det er dette som er såkalt ”culpa”-ansvar. Det må også foreligge en årsakssammenheng.

6.4.5 Objektivt erstatningsansvar

Ved objektivt ansvar trenger ikke skadevolder å kunne klandres for det som har skjedd. Det tar med andre ord tar det bare hensyn til skadelidtes interesser. Dette er fordi ved bruk på større foretak er disse normalt sett bedre egnet til å både bære tapet og sikre eller forsikre seg mot det.

6.4.6 Profesjonsansvar

Innenfor visse yrker kan yrkesutøveren bli holdt ansvarlig for skade som er påført i jobbsammenheng. Ved profesjonsansvar trekker man inn krav til utdanning og praksis når

man bedømmer prestasjonen (Gulden, 1989, p. 180). Revisoryrket er et av disse og ”profesjonsansvar” brukes ofte som fellesbetegnelse på erstatningsansvar. Profesjonsansvaret er normalt sett ikke objektivt og skadelidte som ønsker erstatning fra revisor må derfor påvise uaktsomhet eller at det er gjort forsettlig (Gulden, 2006).

6.5 Krav til revisjonen

6.5.1 Valg av revisor

Regler om valg og oppsigelse av revisor er tilpasset slik at det skal være mulig å bytte revisor på grunn av uenighet om saker som størrelsen på revisorhonorarene eller generelle samarbeidsproblemer. Samtidig er revisor beskyttet mot usaklige oppsigelser. Selskapet kan for eksempel ikke bare bytte ut revisor hvis han eller hun nekter å gå god for regnskapene eller å avgi en ”ren” revisjonsberetning. § 7-2 i Revisorloven, som omhandler ny revisor, sier at en ny revisor i et revisjonspliktig selskap skal be om en uttalelse fra selskapets forrige revisor for å få klarhet i hvorvidt det foreligger forhold som taler imot at den nye revisoren bør påta seg jobben. Selskapet vil i så fall ved en usaklig oppsigelse av revisor ha problemer med å skaffe en ny revisor som er villig til å påta seg jobben.

6.5.2 Formelle krav til utførelsen av revisjonen

Det som finnes av lover knyttet til revisjonsarbeidet utdyper ikke nøyaktig hva som kreves av arbeidsmetodene til revisor og hvilke prinsipper revisor skal bruke, men det er enkelte krav i lover og forskrifter om hva revisor skal og ikke skal gjøre. Hovedkravet finner vi i Revisorloven § 5-2:

Revisor skal utføre revisjonen etter beste skjønn, herunder vurdere risikoen for at det kan foreligge feilinformasjon i årsregnskapet som følge av misligheter og feil. Revisor skal påse at vedkommende har tilstrekkelig grunnlag til å vurdere om det foreligger brudd på lover og forskrifter av vesentlig betydning for årsregnskapet.

Revisor skal utføre sin virksomhet i samsvar med god revisjonsskikk.

Den revisjonspliktige skal gi revisor adgang til å foreta de undersøkelser revisor finner nødvendig, og gi revisor adgang til de opplysninger denne krever for utførelsen av sitt oppdrag.

Revisor skal skriftlig påpeke følgende forhold overfor den revisjonspliktiges ledelse:

1. mangler ved plikten til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger,
2. feil og mangler ved organiseringen av og kontrollen med formuesforvaltningen,
3. misligheter og feil som kan medføre feilinformasjon i årsregnskapet,
4. forhold som kan føre til ansvar for medlem av styret, bedriftsforsamlingen, representantskapet eller daglig leder,
5. begrunnelse for manglende underskrift ved bekreftelser overfor offentlige myndigheter som gis i henhold til lov eller forskrift, og
6. begrunnelse for å si fra seg oppdrag etter § 7-1.

(Revisorloven, § 5-2. Revisors plikter)

6.5.3 Revisors rett og plikt til å informere

Som nevnt tidligere har revisor rett til å rapportere mistanke om ulovligheter til påtalemyndigheten. Det er Revisorloven § 6-1 4. ledd, første punktum som åpner for at revisor kan avvike fra taushetsplikten: *”Uten hinder av bestemmelsen i første ledd eller avtalt taushetsplikt kan revisor avgi forklaring og fremlegge dokumentasjon vedrørende revisjonsoppdrag eller andre tjenester til politiet når det er åpnet etterforskning i straffesak.”*

Diskusjonen rundt hvorvidt revisor skal ha en rett eller plikt til å informere politiet går på hvorvidt hensynet til skadelidende veier opp for et tapt tillitsforhold mellom revisor og klient (Kapittel 8, Gulden, 2006). Resultatet av dette finner vi nå i Revisorloven § 6-1 4. ledd 2. punktum som gir revisor rett til å underrette politiet: *”Revisor kan videre underrette politiet dersom det i forbindelse med revisjonsoppdrag eller andre tjenester fremkommer forhold som gir grunn til mistanke om at det er foretatt en straffbar handling.”*

6.5.4 Revisors etikk, objektivitet og uavhengighet

Revisors tillitt gjenspeiles i hans eller hennes ferdigheter, revisors evne til å forholde seg objektiv og revisors forhold til etikk. I følge Eilifsen et Al. (2006, p. 572)(Fritt oversatt) refererer etikk til *”et system eller sett med regler basert på moralske plikter og forpliktelser som indikerer hvordan vi bør oppføre oss.”* For revisorer er det IFAC sin etikkomité som er med på å sette standarden for revisors oppførsel. DnR og IFAC opererer med sin egen modell

for uavhengighet. De hevder at uavhengighet krever: "Independence of mind" og "independence in appearance", altså å ha en uavhengig grunnholdning og å fremstå utad som uavhengig (Revisorforening, 2008).

Siden revisors arbeid ofte blir lagt til grunn for avtaler mellom parter er det viktig at revisor er kompetent og uavhengig, ellers vil arbeidet være av liten interesse for partene. Det er vanskelig å fastsette lover om objektivitet og av denne grunn har vi en del klare krav til personforbindelser i Revisorloven § 4-1, som må være oppfylt for at revisor ikke skal være inhabil overfor selskapet. Blant annet kan ikke årsregnskapet revideres av en som er ansatt, har eierandeler, eller er i en form for avhengighetsforhold til den revisjonspliktige.

6.5.5 Inhabilitet grunnet størrelsen på honoraret

Godtgjørelsen til revisor skal opplyses om i årsregnskapet, jamfør Regnskapsloven § 7-31a. Dette gjelder både godtgjørelse for den lovpålagte revisjonen og for andre tjenester slik som skatterådgivning. Revisor skal dessuten påse at de samlede honorarene fra en klient eller en gruppe med klienter ikke utgjør en så stor del at man kan reise tvil om revisors uavhengighet og objektivitet (Revisorloven, § 4-6. Andre forhold). Revisor er dermed ansvarlig for å ha et såpass vidt spekter av klienter at det ikke oppstår grunn til å stille spørsmål ved revisors uavhengighet. Hvis revisor reviderer flere selskaper innenfor samme konglomerat må man se på revisors samlede honorar under ett (Gulden, 2006).

6.5.6 Vurdering av mislighetsrisikofaktorer

I Revisorutvalgets utredning (NOU 1997:9) diskuterte man revisors arbeidsoppgaver i forbindelse med misligheter med tanke på kostnads-/nyttebetraktninger. Flertallet i utvalget kom fram til at bruk av revisjon ikke skal brukes direkte for å demme opp mot misligheter. Dette var hovedsakelig fordi det ville utvide revisors arbeidsomfang så mye at kostnadene ved revisjon ville blitt vesentlig større (Kristensen, 1997). Kristensen (1997, p. 216) påpeker at man i stedet vurderte å ta med formuleringen om at revisors plikter skulle innebære: *"planlegge og gjennomføre revisjonen med en profesjonelt skeptisk holdning, herunder vurdere risikoen for at det kan foreligge vesentlig feilinformasjon i regnskapet som følge av misligheter og feil"* (NOU 1997:9, p. 330).

RS 240 (revidert) punkt 48-52 omhandler vurdering av mislighetsrisikofaktorer og sier at siden misligheter vanligvis skjules gjør det dem vanskelig å oppdage. Revisor må derfor når han skal opparbeide seg en forståelse av virksomheten vurdere hvorvidt det foreligger insentiver eller press til å begå misligheter. Dette kan for eksempel være forventninger som tredjeparter har til bonuser og resultatmål.

Vedlegg 1 til RS 240 inneholder en omfattende liste av mislighetsrisikofaktorer sortert på insentiver / press, muligheter og holdninger / rettfærdiggjørelse.

6.6 Revisors erstatningsansvar

Det har eksistert erstatningsansvar for revisorer for så lenge vi har hatt ekstern revisjon i Norge, men det var først etter konkursen av flere bedrifter på slutten av 1980-tallet at investorer virkelig åpnet opp for tanken om å få dekket deler av tapet gjennom revisor (Gulden, 2006). I følge Hirsch og Bergh (2002) er tendensen fra siste halvdel av 1990-tallet til begynnelsen av 2000-tallet at antallet erstatningssaker mot revisor har gått ned, mens tendensen er at revisor oftere blir dømt.

Innenfor erstatningsrett er det to hovedhensyn som ligger til grunn: Prevensjonshensynet og reparasjonshensynet. Prevensjonshensynet eksisterer for å hindre at det oppstår skade, mens reparasjonshensynet eksisterer for å reparere for eventuelle skader (Langfeldt & Bråthen, 2007, p. 452). Ved oppreisning til den skadelidte ligger rimelighetsbetraktninger alltid til grunn ved erstatningsrett. Dette vil si at det oppfattes som rimelig at skadevolder bærer tapet, gitt at han har opptrett uaktsomt. Det finnes dog flere eksempler på at skadelidte må bære en del av tapet. Jeg kommer nærmere tilbake til dette i kapittel 6.6.4 om skadelidtes medvirkning.

6.6.1 Revisors erstatningsansvar er lovfestet i Revisorloven kapittel 8

Revisor plikter å erstatte skade som denne forsettlig eller uaktsomt har voldt under utførelsen av sitt oppdrag.

(Revisorloven, § 8-1 første ledd)

I følge Birkeland (2007, p. 15) er en uaktsom handling, i erstatningssaker rettet mot revisor, først og fremst brukt om å unnlate å handle. Hvis revisor ikke gjør en tilstrekkelig jobb for å avdekke feil i regnskapene kan skadelidte søke erstatning hos revisor for manglende handling.

Langfeldt og Bråthen (2007) lister opp de generelle krav som må foreligge for at det skal være erstatningsplikt:

- 1) Det må foreligge et ansvarsgrunnlag, dvs. enten culpa-ansvar eller objektivt ansvar.
- 2) Det må være påregnelig årsakssammenheng mellom den skadevoldende handling eller forsømmelse og den skaden som kreves erstattet.
- 3) Skadelidte må være påført et økonomisk tap.

I erstatningsrett generelt er det skadelidte som har bevisbyrden og som må overbevise retten om at alle vilkårene for erstatning foreligger.

6.6.2 Kravet til årsakssammenheng

Kan revisors handling (eventuelt manglende handling) knyttes sammen med et økonomisk tap, så eksisterer det adekvat årsakssammenheng. Et selskaps verdi vil være knyttet til dens eiendeler og goodwill. Hvis revisor avgir en ren revisjonsberetning, men det viser seg at et selskaps eiendeler ikke tilsvarer verdien som er oppgitt i årsregnskapet, kan revisor bli holdt ansvarlig for den manglende verdien. Det er opp til den skadelidte å sannsynliggjøre at skaden har inntruffet som en følge av at skadevolder har opptrådt uforsvarlig.

I følge Langfeldt og Bråthen (2007) kan bare påregnelige skader erstattes. Dette vil si at kun skader som kommer som en naturlig følge av skadevolders handling skal erstattes, mens det ikke kan kreves erstatning av upåregnelige skader - som er av en tilfeldig art.

6.6.3 Lemping av erstatningsansvaret

Revisorloven § 8-2 sier at et erstatningsansvar kan lempes i samsvar med skadeerstatningsloven § 5-2, men i følge Gulden (2006), som refererer NOU 1977: 33, skal det svært mye til for at det skal foreligge lemping. De fire store revisjonsselskapene har alle internasjonale forbindelser og stor økonomisk bæreevne. Finance Credit dommen fra 2005, som dømte KPMG AS til å betale Finance Credit sitt konkursbo 656 millioner kroner, påpekte at selskapet burde bære hele kravet siden de opererte i en bransje hvor inntjeningspotensialet er stort og at det står i samsvar med risikoen de påtar seg (Gulden, 2006, p. 324). Jeg kommer nærmere tilbake til dette i kapittel 8.2.8 som omhandler Finance Credit caset.

6.6.4 Skadelidtes medvirking

---

1. Dersom den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen skyld, kan erstatningen settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers. Dette gjelder likevel ikke dersom skadelidte på skadetiden ikke hadde fylt 10 år.

2. Som medvirkning reknes det også når den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har latt være i rimelig utstrekning å fjerne eller minske risikoen for skade eller etter evne å begrense skaden.

(Skadeserstatningsloven, § 5-1)

Som nevnt overfor ansees det som rimelig at skadevolder bærer ansvaret når han har handlet uaktsomt. Av samme grunn eksisterer paragrafen om skadelidtes medvirkning. Resultatet av dette er at revisor bare kan bli krevd erstatning for den delen av utvist skyld som kan tillegges revisor.

6.6.5 Revisjonsselskapenes erstatningsansvar

Et revisjonsselskap er jamfør Regnskapsloven § 8-1 andre ledd, solidarisk ansvarlig med en revisor som har utført oppdraget på dets vegne. I følge Hirsch (1991), gjengitt i (Gulden, 2006), er det avgjørende hvorvidt det er revisor eller revisorselskapet som er valgt av den revisjonspliktige, for at det skal oppstå solidaritet. Samtidig vil revisorselskapet være solidarisk ansvarlig hvis det utad velger å fremstå som den revisjonspliktiges klient.

Hvis det er et solidaransvar mellom revisor og revisorselskap kan den som har lidd et tap selv velge hvilken part han vil holde ansvarlig for det skadelidte beløp. Han kan også holde begge ansvarlig. Et revisjonsselskap kan i følge Revisjonsloven § 3-5 første ledd ta form som et ansvarlig selskap, aksjeselskap eller allmennaksjeselskap. Valg at selskapsform vil være med å påvirke vidden i et mulig erstatningskrav. Jeg velger dog å ikke gå nærmere inn på dette.

7.0 Datainnsamling

Ved innsamling av datamateriale til denne oppgaven har jeg brukt følgende fire kilder:

- "Norsk Domssamling om Revisors Erstatningsansvar." Bok av Grønn et al. 1996.
- "Revisors erstatningsansvar Nyere norsk rettspraksis." Artikkel av Hirsch, E. og E. Bergh fra Revisjon og Regnskap nummer 1, 2002.
- "Kreativ regnskapsføring i Norge." Masteroppgave av Webjørn Mannsverk fra 2003.
- Søk i Lovdata.no sin database.

7.1.1 Norsk Domssamling om Revisors Erstatningsansvar

Denne samlingen av domstolsavgjørelser ble utgitt i 1996 i samarbeid med Norges Statsautoriserte Revisorers Forening og advokatfirmaet Wiersholm, Mellbye & Bech. Domstolssamlingen inkluderer norske høyesteretts-, lagmannsretts- og underrettsdommer og omhandler revisors erstatningsansvar etter 1945. Samlingen inneholder totalt 31 dommer fra 1957 til og med 1995.

7.1.2 Revisors erstatningsansvar: Nyere norsk rettspraksis

Denne artikkelen fra Revisjon og Regnskap er langt på vei en videreføring av boka som er nevnt overfor. Den inneholder en gjennomgang av domsavsigelser fra lagmannsrett og høyesterett, etter 1996.

7.1.3 Kreativ regnskapsføring i Norge

I denne omfattende utredningen har forfatteren tatt for seg alt han har funnet om kreativ regnskapsføring i Norge gjennom søk i artikkeldatabaser. Forfatter har funnet totalt 18 saker. Ved gjennomgangen av disse sakene viser det seg at de fleste selskapene som har blitt omtalt har operert på kanten av loven, mens det kun er et fåtall det finnes domsavgjørelser for. Denne studentutredningen er på ingen måte brukt som grunnlag for drøfting eller konkludering, kun som hjelpemiddel til å finne relevante domsavsigelser.

7.1.4 Lovdata

Gjennom Universitetets nett har jeg fått tilgang til søk i regelverk, rettsavgjørelser, uttalelser og vedtak og annen juridisk litteratur. Jeg har brukt Lovdata sin base for søk etter nyere rettsavgjørelser. Søkord som har vært brukt på søk i dommer fra Høyesterett, Lagmannsrettene og Tingsrettene har vært: *erstatningsansvar + revisor, god revisjonsskikk* og

revisoransvar. I tillegg har jeg brukt databasen til å finne originaldokumentene som de tre foregående kildene har basert seg på.

7.2 Datagrunnlaget

Som Birkeland (2007, p. 7) påpeker, eksisterer det svært få norske domsavgjørelser om revisors ansvar for lovpliktig revisjon. Fra 1950 frem til 2007 hadde bare to saker vært innom Høyesterett, mens det er i underkant av 30 saker hadde vært behandlet i underrettene. Når jeg da har avgrenset ned til erstatningsrett og kreativ regnskapsføring har jeg endt opp med 9 domsavgjørelser. Mitt utvalg omfatter alle dommene som jeg *tror* er representative – et såkalt skjønnsmessig utvalg (Jacobsen, 2005, p. 293).

I de tilfellene det er snakk om ankesaker (totalt fem saker) har jeg forholdt meg til den som er rettskraftig. Jeg har forholdt meg til underrettene på samme måte som det gjort i domsstolavgjørelsene og gjenfortalt det jeg har funnet å være av relevans for mine problemstillinger.

Lengden på dommene varierer mye og således gjør min oppsummering av dem. Investa saken (case 6) fyller 98 datasider, mens Sponsor Service saken (case 9) er på i underkant av 60 sider. Flertallet av sakene er på mellom 20-30 datasider. I dommene som er hentet fra Norsk Domssamling om Revisors Erstatningsansvar er faktum og partenes anførsel bearbeidet av utgiverne. Disse er således betraktelig kortere.

8.0 Datamaterialet

8.1 Oversikt over type kreative regnskapsføring basert på datamaterialet

I tabellen under har jeg presentert funnene mine ved å sette datamaterialet opp mot Schilits system for kreativ regnskapsføring. De sakene jeg ser på som tvilstilfeller har blitt nærmere begrunnet i kapittel 9.1.

Nr	Form	Case
1	Inntektsføre for tidlig eller av tvilsom kvalitet	1,2,3,5,9
2	Inntektsføre fingerte inntekter	2,5,7,9
3	Blåse opp inntekter ved hjelp av tidligere fortjenester	
4	Forskyve nåværende kostnader til en senere eller tidligere periode	2,3,4,5,6,7,8,9
5	Manglende redusering eller feilaktig redusering av forpliktelser	4,9
6	Forskyve nåværende inntekter til en senere periode	
7	Forskyve fremtidige kostnader til den nåværende perioden som en tvilsom avsetning	

Tabell 2: Oversikt over type kreativ regnskapsføring som er benyttet

8.2.1 Case 1: Frostating lagmannsrett dom av 15.november 1985 i ankesak nr. 143/1984.

Rettsens sammendrag: Bostyret bebreidet revisor at han ikke hadde gitt revisjonsinnberetninger; at det var manglende reskontroføring av eksportsalget og at det var foretatt feil periodisering av bonuser, fraktrabatter og omkostninger samt at de forelå tidsforskyvninger av varekjøp/varesalg og krevet kr. 600.000,- i erstatning av revisor for tap han derved hadde påført A/S B. Lagmannsretten fant i motsetning til byretten at de konkrete forhold ikke lå slik an at det burde medføre erstatningsansvar for revisor selv om det måtte bebreides ham at han ikke hadde fått nok oppmerksomhet henvendt på mulighetene for tidsforskyvninger av varer ved årskiftet, og revisor ble derfor frifunnet.

Gjengitt i (Grønn, Hirsch, & Knutzen, 1996, p. 67)

Saken

Eksportfirmaet Brødrene Bjørge AS drev tilvirkning og salg av fisk. Fra 1977 til 1980 mer enn firedoblet driftsinntektene seg, før alt gikk galt i 1981 og selskapet erklærte seg selv konkurs i slutten av oktober. Utviklingen i selskapet ble av bransjefolk på den tiden karakterisert som "eksplosjonsartet" (Grønn, et al., 1996, p. 70). Driftsinntektene steg fra ca 10 millioner kroner i 1977 til nærmere 46 millioner kroner i 1980. Overskuddet var positivt hvert år, med en bruttofortjeneste på mellom 12 og 16 %.

Den kreative regnskapsføringen

Tidsforskyvningene som blir vurdert som de mest alvorlige er de hvor inntektsføringen er gjort mot slutten av et år, mens motytelsen først har blitt gitt året etter. Følgende av regnskapsmanipulasjonene har blitt feilaktig fremstilling av bedriftens økonomiske stilling, samtidig som underbalansen stadig har vokst. I følge statsautorisert revisor Leine ble det i løpet av firmaets livssyklus foretatt 824 varekjøp, bestående av flere leveringer. Retten fant det med overveiende sannsynlighet at det forelå 15 tilfeller av tidsforskyvninger.

Bedriften har også foretatt seg tidsforskyvninger i regnskapet knyttet til salgspolisjoner, frakt og toll. Retten valgte og ikke "hefte seg ved det" grunnet at de hadde liten økonomisk betydning.

Forholdet til god revisjonsskikk

Måten bedriften var organisert på; som en eksportbedrift, var utslagsgivende for rettens vurdering av hvorvidt revisor burde ha oppdaget tidsforskyvningene. Eksportøren fungerte som bindeledd mellom tilvirker og kjøper. Ofte ble partier med fisk fra flere tilvirkere satt sammen, før de ble sendt til kjøper. Tilvirker sto for pakking og ombordlasting i skip. Som en følge av dette så eksportøren, Brødrene Bjørge AS, aldri noe til pakkene. Retten fremhever at dette var vanlig skikk i bransjen. Ordreseddelen – et arbeidsdokument for eksportøren – ble ikke oppbevart sammen med regnskapsbilagene, selv om det var det eneste dokumentet som gav alt av opplysninger om hvilke tilvirkere som stod bak hver levering. Siden det foregikk at bedriften også forhåndsbestilte partier fra opptil flere leverandører, som de tok ut på forskjellig tid, bemerket begge rettsinstansene at det forelå muligheter for mangelfull oversikt og forskyvninger.

Konklusjon

Byretten fant at hvis revisor hadde revidert etter god revisjonsskikk ville bedriftens reelle stilling blitt avdekket på et tidlig tidspunkt og kunne blitt reversert av styret. Lagmannsretten på sin side fant ut at revisjon i henhold til god revisjonsskikk ikke nødvendigvis ville vært nok til å avdekke tidsforskyvningene. Som en følge av det var ikke kravet til årsakssammenheng mellom skyld og tap oppfylt.

Hver av partene ble dømt til å bære sine egne omkostninger for byrett og lagmannsretten.

8.2.2 Case 2: Kristiansand byrett dom av 21. desember 1987 i sak A 5/87

Rettenns sammendrag: En revisor ble ikke erstatningsansvarlig for en banks tap på utlån til revisorklienten. Retten kom til at revisor hadde utvist kritikkverdige forhold ved sin revisjon av kundefordringer, men bankens eget forhold var dominerende skadeårsak. Revisor hadde også utferdiget lånesøknaden, men hadde ikke ansvar for opplysninger som ble formidlet fra bedriftens ledelse.

Gjengitt i (Grønn, et al., 1996, p. 83)

Saken

Etter en søknad fra statsautorisert revisor Sigurd Mjaaland, på vegne av klienten Chrifa Industrier AS, gikk Nissedal Sparebank med på å utvide kassakreditten med 600.000 kroner til 3 millioner kroner. Når Chrifa Industrier AS gikk konkurs et par måneder senere, i juli 1985, led Nissedal Sparebank et tap på kassekredittlånet og valgte å saksøke revisor for 600.000 kroner for å erstatte tapet.

Den kreative regnskapsføringen

Revisor hadde avgitt en ren revisorberetning, men regnskapet viste seg å inneholde flere feil. Blant regnskapets feil var et salg fra 1985 som ble tilbakeført for å fremstå som at det ble gjennomført i 1984. I tillegg var det ført flere fiktive salg på til sammen 1 million kroner og det var manglende bokføring av løpende kostnader fra 1984.

Revisor Mjaaland ble kritisert for å ikke ha utført ytterligere revisjonshandlinger etter at daglig leder hadde ført fakturaer for nærmere 1,8 millioner kroner. Daglig leder hadde endret datoen på disse fakturaene til 31. desember 1984 for å pynte på resultatet. Bedriften hadde ikke tilstrekkelig internkontroll til å forhindre dette og retten er av den oppfatning at dette burde skjerpet revisors aktsomhet ytterligere.

Forholdet til god revisjonsskikk

Retten fant revisors standardberetning kritikkverdig, men fant han ikke erstatningsansvarlig. Dette ble begrunnet med at bankens handlinger ble sett på som den dominerende skadeårsak. Selv om 1984-regnskapet hadde flere vesentlige feil, finner retten det langt mer alvorlig at banken ikke stoppet kreditten da bedriften gikk til full permittering 13. april 1985. Banken burde på det tidspunkt ha stoppet kreditten og gjort en ny vurdering av lånesøknaden.

Hver av partene måtte bære sine egne saksomkostninger.

Revisor Mjaaland ble av bobestyrer og borevisor klaget inn for NSRFs disiplinærutvalg som konkluderte med at han ikke hadde overtrådt reglene for god revisjonsskikk.

8.2.3 Case 3: Gulating lagmannsrett dom av 27. januar 1993 i ankesak nr. 91-0805

Rettens sammendrag: Bankforbindelsen til et konkursrammet aksjeselskap hevdet at revisor var erstatningsansvarlig som følge av manglende revisjon og etterfølgende opptreden overfor banken, men fikk ikke medhold. Revisors behandling av en post vedrørende for tidlig inntektsført varesalg kunne ikke tilskrives ham som erstatningsbetingende uaktsomhet. Når det gjaldt for høyt vurdert varelager, måtte revisor under alle omstendigheter frifinnes på grunn av manglende årsakssammenheng. Det var forhold utenfor revisors kontroll som førte til at banken måtte konstatere tap på sitt engasjement.

Gjengitt i (Grønn, et al., 1996, p. 83)

Saken

Sandnes Sparebank innvilget kreditt til aksjeselskapet i mars-april 1988 basert på en telefonsamtale med selskapets revisors om 1987-regnskapet. Sommeren 1988 gikk selskapet konkurs og banken måtte erkjenne tap på engasjementet. Bankens mening var at revisor var erstatningsmessig ansvarlig for å ha godkjent en post i balansen kalt "Prosjekt under utføring" og grunnet manglende stikkeprøvekontroll av varelageret.

I byretten ble registrert revisor Terje Risvik frifunnet, men ikke tilkjent saksomkostninger. Sandnes Sparebank anket avgjørelsen med begrunnelse i at de er enige i byrettens dom om at det foreligger ansvar for revisor, men uenig i avgjørelsen om at det ikke fantes årsakssammenheng mellom feil som revisor hadde begått og bankens økonomiske tap.

Den kreative regnskapsføringen

Selskapets driftsresultat hadde gått fra å være negativt i 1986 til å bli positivt i 1987, men regnskapene hadde blitt offer for daglige leders kreative regnskapsføring. Bankens anførsel var at balansen var blåst opp med 1,2 millioner kroner, som hovedsakelig kom av to grunner:

- 1) Posten Varelager var oppført med 1,6 millioner, mens den skulle ha vært i overkant av 1 million.
- 2) Revisor hadde godtatt en post "prosjekt under utføring" i balansen, som tilsvarte nærmere 520.000 kroner.

Dessuten forelå det to feilposterings tilsvarende 133.000 kroner som var periodisert i feil periode. Hvis en eller flere av postene hadde blitt korrigert ville det ført til negativt

driftsregnskap og balanse. Retten fant det, med stor grad av sannsynlighet, at listen over varelageret har blitt manipulert av selskapets daglige leder.

Revisors ansvar

På samme måte som i byretten ble revisor frifunnet fordi det ikke ble sannsynliggjort tilstrekkelig årsakssammenheng mellom revisors feil og bankens økonomiske tap. Retten finner ikke behandlingen av posten ”prosjekt under utføring” å være erstatningsbetingende uaktsomhet. Dette begrunnes med at bankens saksbehandler hadde vært i kontakt med daglig leder om denne posten på et tidligere tidspunkt og skjønnte at dette var en post det kunne stilles spørsmål med. Selv om både byretten og lagmannsretten er enige om at det ikke er i tråd med god regnskapsskikk å inntektsføre før ”salget er effektivt” og inntektene er mottatt, kan det ikke tilskrives revisor som erstatningsbetingende uaktsomhet.

Når det gjelder varelageret er retten av den oppfatning at stikkprøvekontroll kunne ha avdekket misligheter, men at daglig leders manipulering hadde betydning for hvorvidt det var erstatningsbetingende uaktsomhet fra revisor sin side. Retten valgte dog ikke å utdype dette fordi revisor måtte frifinnes grunnet manglende årsakssammenheng.

Kravet til årsakssammenheng

Retten fant utviklingen i selskapet i løpet av 1988 som dominerende årsak til bankens tap og at dette var helt utenfor revisors kontroll. I 1988 hadde selskapet sterkt sviktende omsetning og banken hentet ikke inn regnskapstall fra først kvartal samme år som ville ha vist tendenser til sviktende omsetning. Selskapet hadde dessuten gitt store rabatter, hatt lang omløpstid og store kostnader forbundet med lagerhold. Kreditten ble innvilget fordi banken hadde stor tro på at selskapet skulle prestere godt i 1988, ikke fordi 1987-regnskapet feilaktig viste positive tall.

Saksomkostninger for byretten og lagmannsretten tilfalt saksøker.

8.2.4 Case 4: Eidsivating lagmannsretts dom av 12. desember 1994 i sak nr. 93-01384A

Rettens sammendrag: Revisor gav påtegning på en erklæring fra styret i et holdingselskap for to bilimportører om selskapets regnskap. Den ble brukt overfor et selskap som skulle investere i konsernet. Den måtte oppfattes som en erklæring om at balansen var ført i

---

---

samsvar med god regnskapsskikk. Balansen hadde vist seg 5,2 millioner kroner svakere dersom revisor ikke hadde utvist uaktsomhet. I så fall ville investor ha investert 2 millioner kroner mindre, og revisor ble gjort ansvarlig for denne summen.

(Gjengitt i (Grønn, et al., 1996, p. 307))

Saken

Europeisk Bilimport AS var holdingselskap for to aksjeselskap som importerte henholdsvis Fiat og BMW. Erik Hvistendahl, hans familie og ABC Holding AS var hovedaksjonærer. Selskapet Tufton investerte i februar 1990, gjennom selskapet Landsverk & Partners AS, 23 millioner kroner i Europeisk Bilimport AS. I mars 1990 investerte de ytterligere 3 325 000 kroner. I desember 1990 ble Europeisk Bilimport AS tatt under konkursbehandling. Selskapets revisor hadde i forkant av investeringene påtegnet en erklæring om regnskapene til Europeisk Bilimport AS. Tufton saksøkte revisor med krav på opptil 26,5 millioner kroner pluss forsinkelsesrenter. Revisor hadde blitt frifunnet i byretten, men det var under dissens da en av to meddommere hadde stemt for at han skulle pålegges erstatningsansvar.

Revisors påtegning kom på et tidspunkt som var før årsoppgjøret forelå. Revisor hadde i samtaler med investor gitt uttrykk for at bare noter og styrets beretning gjensto før årsoppgjøret var ferdig. Med bakgrunn i dette oppfattet retten det som om at balansen var ført i samsvar med god regnskapsskikk og at arbeidet knyttet til selskapets balanse var ferdig. Med bakgrunn i dette kunne retten sette revisors arbeid opp mot normene for god revisjonsskikk.

Feilene i regnskapet

Tufton hevdet i lagmannsretten at revisor hadde utvist uaktsomhet knyttet til 8 at postene i balansen. Retten tok for seg hver av disse.

- 1) Feilaktig krav mot BMW-fabrikken på totalt 2 666 453 kroner. Revisor hadde selv erkjent denne feilen og retten fant forsømmelsen til å være klart uaktsom.
- 2) Verdien på selskapets representasjonsbåt hadde ikke blitt nedskrevet i verdi. Retten fant dette forsvarlig siden båtens verdi var relativt beskjeden i forhold til verdien på selskapet. Dessuten hadde båten blitt betydelig forbedret gjennom påkostninger.
- 3) Revisor oppdaget ikke at balansen manglet gjeldsrenter for 1 674 475 kroner. Retten mente likevel at han hadde opptrådt aktsomt.
- 4) Revisor ble heller ikke bebreidet for og latt være å nedskrive fordringer mot aksjonærene, som hovedsakelig bestod av lån til Hvistendahl familien. Lånene ble ansett som sikre så lenge selskapet var i drift.

- 5) Revisor opplyste ikke om et mulig tap i voldgiftssaken mot ANS BMW-senteret, men grunnet ”entydige utsagn” fra administrasjonen om at saken ville bli vunnet var det ikke grunn til det.
- 6) Revisor hadde ikke avsatt 0,5 millioner kroner (rettens estimat) for muligheten til tapsbringende gjenkjøp, siden disse ikke hadde gitt tap for selskapet tidligere.
- 7) Manglende avsetninger til revisorhonorarer som ville påløpe frem til neste generalforsamling ble ansett som uaktsomt. Retten anslo beløpet til 300.000 kroner.
- 8) I forbindelse med kontrollen av delebeholdningen ble det oppdaget underposter som var ført med 1,3 millioner for mye. Revisor påpekte feilen og bad om at den måtte rettes. Retten fant det ikke uaktsomt at revisor ikke kontrollerte at dette ble rettet grunnet i at delelageret var forsiktig verdsatt.

Retten kom til at den negative egenkapitalen ble 5,2 millioner kroner for liten som en følge av revisors uaktsomhet.

Revisors ansvar

Siden retten fant at revisor hadde handlet uaktsomt i behandlingen av noen av postene, måtte den ta for seg hvorvidt det forelå årsakssammenheng. Retten måtte da prøve å tolke hvordan investeringsselskapet ville ha handlet hvis balansen var ytterligere 5,2 millioner kroner svakere og at egenkapitalen hadde vært negativ. Tufton investerte basert på et budsjettunderskudd på 14 millioner kroner for 1990 og fortsatt negative tall for 1991. Trolig ville Tufton hatt en bedre forhandlingsposisjon i samtalene med banken og retten fant at selskapet i februar 1990 ville ha investert 2 millioner kroner mindre i selskapet. Anken førte delvis frem og revisor og revisjonsselskapet ble dømt til å betale dette beløpet til Tufton.

Hver part måtte betale sine egne saksomkostninger.

8.2.5 Case 5: Kristiansand byretts dom av 12. juni 1995 i sak nr. 93-593 A/06

Retten sammendrag: En bank var eier av et finansieringsselskap med datterselskaper. Etter salg av selskapet ble det inngått forlik med kjøperen om betaling av kr. 21,5 mill. Banken hevdet at finansieringsselskapets adm. direktør og revisor var erstatningsansvarlige for inntil kr. 30 mill., bla. fordi regnskapene ikke viste reelle tap. - Retten fant at de saksøkte måtte frifinnes. Adm. direktør hadde ikke handlet uaktsomt i forbindelse med sitt ansvar for en tilfredsstillende administrasjonsordning. Hans årsberetning lå innenfor det spillerom for skjønn som må aksepteres. Tapsavsetninger og tapsføringer ga heller ikke grunnlag for ansvar. Det forelå dessuten ikke adekvat årsakssammenheng. Selv om revisors skjønn

---

---

vedrørende bruk av den interne kontrollen og hans vurdering av tapsavsetninger kunne kritiseres, forelå det ikke uaktsomhet. I forhold til tapsføringene ble det imidlertid konstatert uaktsomhet. Revisor ble likevel frifunnet fordi det ikke forelå årsakssammenheng.

Gjengitt i (Grønn, et al., 1996, p. 335)

Saken

Fra 25. mars 1987 var Sparebanken Pluss eiere i Credit-Service Management A/S og selskapets datterselskap. Sparebanken Pluss hevdet at administrerende direktør og revisor hadde utvist erstatningsbetingende uaktsomhet i forbindelse med utarbeidelsen av regnskapene for 1987-1989 som ikke viste tilstrekkelig med reelle tap. Hadde regnskapene vist et reelt bilde av den finansielle situasjonen hevdet banken at den ville handlet annerledes. I 1989 ble selskapet truffet av bankkrisen for fullt og revisor estimerte et konsernunderskudd for året på 18,5 millioner kroner. Følgene ble at banken ikke var interessert i å tilføre ytterligere kapital og valgte å selge selskapet.

Feilene i regnskapet

Banken argumenterte for at administrerende direktør og revisor hadde utvist erstatningsbetingende uaktsomhet fordi selskapenes regnskap ikke viste reelle tap – som i virkeligheten var mye større. Bankens bebreidelse om at de saksøkte for ikke å ha sett signalene i markedet med tanke på tapsføringer for årene 1986-1989. Dessuten hevdet saksøkeren at regnskapene i Credit-Service konsernet stred mot god regnskapsskikk og god revisjonsskikk.

Retten bemerket at det ikke var ført bevis for konkrete feil utført av administrerende direktør og at det således var hans skjønnsutøvelse som måtte utgjøre grunnlaget for et eventuelt erstatningskrav. Administrerende direktørs ansvarsområde ville dessuten ikke være det samme i 1995 som det var på tiden regnskapene ble avlagt (1986-89) grunnet lærdom av bankkrisen. I etterkant er det lett å se at tapsavsetningene, som faller under administrerende direktørs ansvarsområde, ikke var i nærheten av å være tilstrekkelige. Selv om retten åpner for at hans skjønn kan kritiseres i ettertid, finner den ikke at skjønnsutøvelsen er så uforsvarlig og klanderverdig at den innebærer erstatningsansvar. Dette ble gjort gjeldende også for revisor.

Tapsavsetningene må dessuten sees i samsvar med bankens ønske om avkastning på investeringen. Retten åpnet herved for at tapsføringer og tapsavsetninger ble noe ”*avpasset for å gi eierne et resultat.*”

Det ble også diskutert rundt inntektsføringen i datterselskapet Credit-Service Inkasso. Selskapet brukte regnskapsprinsippet i bokføringen og inntektsførte det øyeblikket de fikk retten til et inkassokrav. Dersom det etter fire til seks uker viste seg at inntektene ikke lot seg inndrive ble beløpet tilbakeført. Retten vurderte om inntektsføring sto i strid med forsiktighetsprinsippet og dermed brøt med god regnskapsskikk men bemerket at et brudd på god regnskapsskikk ikke automatisk vil utløse et culpaansvar.

Selskapet brukte annuitetsmetoden som avskrivningsmetode for leasinggjenstander. Retten påpekte at selv om tapspotensialet ved bruk av denne metoden kan være stort, gjelder dette hovedsakelig ved lengre annuiteter og at dette ikke kunne medføre ansvar for revisor.

I regnskapet har det også blitt ført salgsgevinster på leasinggjenstander, uten at retten har gjort noe mer enn å bemerke det i dommen.

Når det gjelder tapsføringer bebreider retten revisor for å ha tillatt renteføring på mislighold uten *"innvendinger eller kommentarer."* Selskapet førte også renter på de sakene de sendte til inkasso, noe som stred med Kredittilsynets forskrifter fra 1988.

Revisors ansvar

Revisors arbeid i Credit-Service A/S og Credit-Service Finans A/S ble vurdert av en statsautorisert revisor som konstaterte at det var flere avvik fra god revisjonsskikk. Selskapet kunne ikke fremlegge dokumentasjon for to regnskapsår og arbeidspapirene manglet til tider dato- og signaturmerking. I forbindelse med kravene som stilles til arkivering av dokumenter og arbeidsnotater fant retten at revisor ikke hadde oppfylt kravet til god revisjonsskikk, men at det ikke var sannsynliggjort adekvat årsakssammenheng med saksøkers tap. Revisor har dessuten ikke fulgt god revisjonsskikk idet Credit-Service Finans A/S mangler generell risikovurdering for den forretningsmessige situasjonen for 1988 og 1989.

I forbindelse med inntektsføring av renter fant retten at revisor hadde opptrådt ansvarsbetingende uaktsomt og at følgene av feilen ble at regnskapet for 1988 viste tall som var ca 1 million kroner for gode.

Konklusjon

Samlet sett fant retten at regnskapene i Credit-Service A/S og Credit-Service Finans A/S ville blitt noe dårligere gitt at revisor hadde revidert etter god revisjonsskikk, men at bankens engasjement var strategisk viktig fordi de ønsket å fremstå som et komplett ”finanshus.” Som en følge av dette ville de ikke handlet annerledes hvis regnskapene for 1987 og 1988 hadde vist dårligere tall. Regnskapstallene for 1989 var av mindre betydning da de i følge retten ville ha oppstått uansett som en følge av bankkrisen.

8.2.6 Case 6: Borgarting lagmannsretts dom av 22. april 1998 i ankesak LB-1995-3002 A/01

Rettens sammendrag: Ca 100 innlånskreditorer til et investeringsselskap krevet erstatning av selskapets styre og revisor under henvisning til villedende regnskaper. Lagmannsretten var enig i at regnskapene ikke ga så fullstendige opplysninger som var nødvendig etter aksjeloven § 11-12, men fant at det ikke forelå årsakssammenheng mellom denne forsømmelse og innlånskreditorenes tap. Byrettens dom stadfestet.

LB-1995-3002

Saken

Investa ble stiftet i 1954 og ble et rent investeringsselskap i 1987. Selskapets aktiva ble eid både direkte gjennom morselskapet og dels gjennom datterselskaper. Selskapet ble finansiert gjennom innlån fra personer og selskaper med ”overskuddslikviditet” i det ”korte pengemarkedet.” Totale innlån for selskapet i slutten av august 1992 utgjorde 2080 millioner kroner fra ca 210 kreditorer.

104 innlånskreditorer saksøkte administrerende direktør, to styremedlemmer og revisor for økonomisk tap som oppstod i forbindelse med gjeldsforhandlinger mellom selskapet og dets kreditorer som endte i tvangsakkord på 25 % til de alminnelige kreditorer. Villedende regnskapsinformasjon for årene 1989-1991 i selskapet AS Investa ble lagt til grunn for erstatningskravene.

For byretten hevdet saksøkerne at de ikke ville gitt innlån om regnskapene hadde gitt et riktig økonomisk bilde. De anførte at revisor i forbindelse med årsoppgjøret for 1991 hadde opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt. I byretten ble det lagt til grunn at bokført og verdjustert egenkapital var blåst opp med 1 milliard kroner, men at det allikevel ikke forelå årsakssammenheng. Byretten frifant de saksøkte og dømte saksøkerne til å betale nærmere 17 millioner kroner i saksomkostninger til de saksøkte.

I lagmannsretten

102 av de opprinnelige saksøkerne anket saken og gjorde det gjeldende i lagmannsretten at også årsrapportene for 1989 og 1990 skulle inkluderes under påstand om at de også feilinformerte om en krysseiersituasjon i datterselskapene og at enkeltposter hadde blitt overvurdert.

Lagmannsretten tok først for seg eiendelspostene og innvendingene som ble fremsatt rundt verdsettelsen av disse:

- 1) Oslo Plazatransaksjonen er samlebetegnelsen på 3 avtaler inngått i august 1990. Den består av en salgskontrakt, en leiekontrakt og kontrakt om opsjon på tilbakekjøp. Lagmannsretten drøftet transaksjonene svært detaljert og konkluderer med at den bokførte egenkapitalen for årene 1990 og 1991 ble henholdsvis 105 millioner og 108 millioner kroner høyere enn det som ville vært tilfellet om de hadde vært ført i samsvar med god regnskapsskikk.
- 2) Det ble anført at aksjepostene i Investa Eiendom og Nydalens Compagnie var for høyt verdsatt i balansen. Aksjene i Investa Eiendom ble satt til historisk kost, noe retten fant forsvarlig grunnet en nært forestående fusjon med Nydalens Compagnie.
- 3) Nordic Realty Corporation var heleid av Investa og hadde som eneste aktivum en eiendom i New York kjøpt for \$19,5 millioner. Saksøkerne hevdet at denne var verdsatt med henholdsvis 17,6 og 40,2 millioner kroner for mye i 1990 og 1991. Lagmannsretten hadde ingen problemer med at Investa lot være å nedskrive fordringen i 1990, samme året som den ble kjøpt. Den var mer i tvil vedrørende regnskapsåret 1991 men fant det under omstendighetene forsvarlig.
- 4) Saksøkerne mente også at det ikke var rom for å legge til en merverdi på 345,9 millioner kroner for Investas aksjer i Det Nordenfjeldske Dampskibsselskab AS. Retten mente at administrasjonens forslag på det tidspunktet var godt underbygget og konkluderte med at det ikke kunne innvendes noe mot det.
- 5) For selskapet Invest Securities, hvor Investa eide ca 70 %, ble det anført at verdien av Investas eiendel var blåst opp med ca 50 millioner for 1990 og 1991. Retten kom til at verdiene var blåst opp med mellom 30 og 40 millioner kroner for hver av årene, et beløp de fant beskjedent i forhold til Investas samlede balanse.

Retten har gjennomgått flere andre saker og har samlet sett funnet ut at det for 1991 forelå ikke ubetydelige overvurderinger. Saksøkerne gjorde det gjeldende at årsregnskapene for

1989-1991 var gjennomgående villedende og at enkeltpostene som ble fremtrukket viste generelt sterk overvurdering av poster. Retten på sin side var uenig i at postene som ble fremtrukket var egnet til å bevise at selskapet systematisk overvurderte eiendelene sine.

Lagmannsretten tok deretter for seg krysseiet i Investa. Retten definerer krysseie som: *”Den situasjon at to eller flere selskaper eier aksjer i hverandre, noe som medfører at selskapene indirekte også eier en andel i seg selv.”* Saksøkernes hovedanførsel var at krysseiet medførte at selskapets egenkapital var fiktiv med ca 1000 millioner kroner og at årsrapportene dermed var sterkt misvisende. Retten var enig i at det *”for dekningsformål i tilfelle betalingsproblemer”* ville mangle ca 1000 millioner kroner på aktivasisiden i Investa. Flertallet var dessuten av den oppfatning at det burde vært gitt tilleggsopplysninger om krysseieforholdet i årsoppgjøret på grunn av størrelsen på krysseiet og kompleksiteten i det.

Revisors ansvar

Lagmannsretten bemerker at revisor, på samme måte som styremedlemmer, skal settes opp mot en standard: *”Den samvittighetsfulle og profesjonelle revisor.”* Samtidig må kravene til en viss grad tilpasses *”selskapets størrelse og art.”*

Verken rettens flertall eller mindretall konkluderer med at det foreligger årsakssammenheng. Selv om bokført egenkapital for 1991 var 108 millioner for høy og verdijustert egenkapital ikke er kvantifisert, finner ikke flertallet at ankemotpartene (styremedlemmer og revisor) har handlet erstatningsbetingende uaktsomt.

Det var dog uaktsomt av ankemotpartene å ikke gi nødvendige opplysninger om krysseierrelasjonene og retten måtte derfor vurdere om det forelå årsakssammenheng. Etter å ha hørt på mange av innskuddskreditorene konkluderte retten med at det først og fremst var mengden innskuddskreditorer og kreditt fra store banker som Kreditkassen og Den norske Bank, som gav selskapet tillitt i markedet. Det kom fram at til den grad innskuddskreditorene i det hele tatt leste regnskapene og årsrapportene, gjorde de det overfladisk. Bankene foretok selvstendige analyser av regnskapene og var kjent med krysseierrelasjonene, men heller ikke de la tilstrekkelig vekt på disse til å stanse kreditten.

Konklusjon

Flertallet konkluderte dermed med at det ikke var ført årsakssammenheng for de skadelidtes tap og at anken dermed var forgjeves: Styremedlemmer og revisor ble frifunnet. Innlånskreditorene ble dømt til å betale saksomkostninger.

8.2.7 Case 7: Oslo tingretts dom av 12. desember 2002 i sak TOSLO-2001-12077 A/62

Rettsens sammendrag: Aksjeselskap krevde revisor for erstatning for ikke å ha avdekket regnskapsfeil foranlediget av selskapets økonomisjefs manipulasjoner for årene 1998 og 1999. Retten fant at revisor hadde opptrådt ansvarsbetingende for arbeidet med 1999-regnskapet. Det ble lagt til grunn at det forelå påregnelig årsakssammenheng. Tapene ble vurdert konkret og skjønnsmessig. En særskilt tapspost ble redusert etter en drøftelse av bl.a. spørsmålet om risikoplassering. Tapspostene utgjorde til sammen 5.880.000. Revisors ansvar ble redusert til 2.800.000 med hjemmel i medvirkeransvaret (Skadeserstatningsloven § 5-1). Retten innrømmet et prisavslag på kr 100.000 (av et honorar på kr 140.000) i revisors honorar for regnskapsåret 1999. Selskapet ble frifunnet i motsøksmålet.

TOSLO-2001-12077 - RG-2003-425 (59-2003)

Saken

Tamro Distribution AS ble stiftet i 1994 med finske Tamro Group OYJ som eiere. Selskapet opererte innenfor markedet for anskaffelse, oppbevaring, utlevering og eksport av legemidler til sykehus og apotek i Norge. Selskapets omsetning for årene 1998 og 1999 var henholdsvis 710 og 885 millioner kroner, tilsvarende en markedsandel på 10 %. Markedet ble betraktet som svært tøft og gjennomgikk store endringer da markedsformen monopol ble avskaffet.

Høsten 2000 ble det oppdaget at selskapets kontroller hadde foretatt manipulasjoner i årsregnskapene for 1998 og 1999. Både kontroller og administrerende direktør ble oppsagt og det ble reist straffesak mot kontrolleren. Tamro krevde erstatning av revisor da de anførte at feil i varelager og leverandørbonuser kunne tilbakeføres til revisors uaktsomhet.

Den kreative regnskapsføringen

Følgende feil ble avdekket i Tamros regnskaper for 1998 og 1999:

- 1) Feil i varelagerets størrelse tilsvarende 40 millioner kroner for 1998. Karakteriseres som betydelig. Dette ble også akseptert av saksøkte.
- 2) Varelageret for 1999 var 10 millioner kroner for stort.
- 3) Regnskapsmessige feil i forbindelse med leverandørbonuser i størrelsesorden 75-80 millioner kroner.

Ansvarsgrunnlaget og årsakssammenheng

Retten vurderte ansvarsgrunnlaget for hver enkelt feil. For regnskapsåret 1998 ble det avgjørende for retten at det ikke forelå noen spesielle situasjoner som tilsa økt aktivitet fra revisors side. Følgende ble at det ikke forelå erstatningsbetingende uaktsomhet fra revisor knyttet til 1998-regnskapet og feilene knyttet til varelageret.

Høsten 1999 begynte Tamro forhandlinger med Apokjeden om leveranser. En avtale ville resultere i en markedsandel for Tamro på 80 % og ville framtvinge store endringer. Revisor ble etter hvert kjent med avtalen, noe som skjerpet kravene til revisor. Retten listet opp fem forhold som tilsa skjerpet årvåkenhet hos revisor:

1. Kontroller kom med korrigerende tall for varelageret for andre året på rad.
2. Selskapet tok våren 1999 i bruk et nytt regnskapssystem.
3. Det er allerede foretatt en korrigerende ”uten at det er gitt noen synlig begrunnelse for dette.”
4. Kontroller kom med korreksjonsposter tilsvarende 8,8 millioner kroner.
5. Det gjensto en differanse på 1,2 millioner kroner.

I tillegg fant retten at revisors mulighet for å etterprøve tallene var enkel og uten spesielt stor belastning for revisor. Retten konkluderte med at revisor i forbindelse med varelageret for 1999 ikke hadde opptrådt i overensstemmelse med god revisjonsskikk.

Vedrørende leverandørbonusene konkluderer retten med at revisor har opptrådt i strid med god revisjonsskikk og med erstatningsbetingende uaktsomhet. Disse blir betegnet som ”*betydelige beløp med en viss uvanlig karakter.*”

Retten vurderte årsakssammenheng i forbindelse med regnskapsåret 1999. Rent deterministisk finner retten årsakssammenheng mellom revisors uaktsomhet og skadene. Retten stiller derfor spørsmålet om hvordan andre årsaker har innvirket på hendelsesforløpet: Hvis selskapet selv hadde oppdaget feilen, ville ikke revisors unnlattelse vært et tema.

Skadelidtes medvirkning

Retten fant det samlede økonomiske tapet til Tamro til å være 5.880.000 kroner. Retten tok videre stilling til skadelidtes medvirkning og hvorvidt det påvirker erstatningskravet. Tamros kontrollmiljø var godt, men sårbart fordi organisasjonsstrukturen la opp til at kontroller var

enerådende når det gjaldt regnskap. Dette ble betegnet som uaktsomt. Ansvarer ble redusert, men det var ikke grunnlag for ansvarer skulle bortfalle helt. Det ble lagt vekt på at revisors feil kom som et premiss av selskapets manglende avdekking. Samlet sett ble revisors ansvar redusert til 2.800.000 kroner.

8.2.8 Case 8: Oslo tingretts dom av 15. juli 2005 i sak TOSLO-2003-17426

Rettens sammendrag: Saken gjelder revisors erstatningsansvar etter aksjeloven § 2-19 første ledd og revisorloven § 8-1. Ved et tingsinnskudd som bestod av virksomhetsoverdragelse, manglet en fordring på kr 613 millioner. Revisor bekreftet likevel mottak av tingsinnskuddet etter aksjeloven § 10-9 annet ledd. Retten fant at det ikke forelå ansvar for revisor etter § 2-19 første ledd, men ansvar på uaktsomt grunnlag etter revisorloven § 8-1. Erstatningen ble satt til det som manglet av aktiva i tingsinnskuddet med tillegg av påført gjeld i forhold til det som var bekreftet av revisor. Reglene om passiv identifikasjon og lemping kom ikke til anvendelse i forhold til ansvarsreduksjon.

TOSLO-2003-17426

Bakgrunn

Virksomheten i Finance Credit konsernet gikk ut på å kjøpe fordringer til underkurs for så å innkreve disse. Konsernet var lånfinansiert og klarte gjennom en uryddig selskapsstruktur å svindle banker og sparebanker for 1,4 milliarder kroner. Konsernet klarte å holde tapene skjult ved å flytte kundefordringer som gikk i minus mellom forskjellige selskaper i konsernet, uten å nedskrive verdiene. Systemet brøt sammen, i november 2002, da de to hovedpersonene i konsernet ble fengslet etter at långiverne hadde begynt å fatte mistanke om hva som foregikk. De to bakmennene i Finance Credit ble dømt til fengsel i henholdsvis 7 og 9 år. Økokrim og Den offentlige påtalemyndighet tok ut tiltale mot revisorselskapet og revisor. Revisorselskapet ble i Høyesterett dømt til å betale foretaksstraff på 5 millioner kroner av hensyn til allmennprevensjon og forholdets grovhet. Ansvarlig revisor ble dømt til fengsel for overtredelser av revisorloven og regnskapsloven.

Saken

Det ble besluttet å opprette et holdingselskap for den norske virksomheten. Driftselskapet Finance Credit Norge ASA (FCN ASA) skulle slås sammen med Finance Credit Group AS (FCG AS). Virksomheten i Finance Credit Norge ASA skulle flyttes til et annet selskap, Finance Credit Norge AS (FCN AS - stiftet i 1996 under navnet Faktura Finans II), som skulle kontrolleres av det nye Finance Credit Group AS.

Sammenslåingen ble gjennomført ved et tingsinnskudd der Finance Credit Group AS skulle overta aksjer i Finance Credit Norge AS. Tingsinnskuddet var verdt ca 180 millioner kroner og bestod av ca 723 millioner med aktiva og 543 millioner med gjeld. Av aktivadelen var 613 millioner en fordring som FCN ASA hadde mot FCG AS. Revisor for Finance Credit Norge AS bekreftet tingsinnskuddet etter bestemmelsene i aksjeloven § 10-9.

I forbindelse med konkursbehandlingen ble det oppdaget at verken verdiene i Finance Credit Group AS eller de øvrige verdiene som ble overført i forbindelse med sammenslåingen, tilsvarte noe i nærheten av de 723 millionene i aktivaposten som revisorselskapet hadde bekreftet overfor Foretaksregisteret. Konkursboet reiste derfor sak mot revisorselskapet for mangler ved tingsinnskuddet og for uaktsomhet i forbindelse med overføring av tingsinnskuddet.

Revisors ansvar

Saksøker anførte at det var ansvarsgrunnlag på objektivt og subjektivt grunnlag. Objektivt fordi fordringen manglet på tidspunktet for tingsinnskuddet og subjektivt på grunn av uaktsomhet utvist i forbindelse med overføringen av tingsinnskuddet.

Retten var av den oppfatningen at fordringen som FCN ASA hadde mot FCG AS eksisterte av to grunner: Blåse opp aktivasisden, sette balansen i FCN ASA i et positivt lys for kredittytterne og for å kunne overføre virksomhet fra FCN ASA til FCG AS. Reelt sett hadde fordringen ingen verdi grunnet at FCG hadde problemer med sine økonomiske forpliktelser. Hadde revisor vurdert aktsomt på tidspunktet for tingsinnskuddet ville dette blitt bekreftet. Revisor burde også avdekket at de vesentligste verdiene i selskapet var knyttet til goodwill som var betydelig overvurdert. Retten påpeker også at revisor burde oppdaget at inntjeningen i Finance Credit Group ikke var i samsvar med regnskapene.

Uaktsomhet

Retten oppsummerer uaktsomhetsansvaret med å si at skadepotensialet var stort siden beløpet i seg selv var stort og fordi det var snakk om virksomhetsoverdragelse som burde skjerpet aktsomheten. Revisorselskapet hadde forutsett problemene knyttet til både virksomhetsoverdragelsen og fordring på seg selv. Det hadde således vært forholdsvis enkelt å kontrollere forholdene. Retten kom samlet sett til at revisor hadde opptrådt uaktsomt i arbeidet med bekreftelse av tingsinnskuddene.

Økonomisk tap

Saksøkte anførte at verken selskapet eller dets kreditorer ble påført noe tap siden Finance Credit Norge AS allerede var insolvent (Definisjon: slått konkurs/problemer med å innfri økonomiske forpliktelser) før tingsinnskuddet ble gjennomført. Lagmannsretten la dette til grunn og viste blant annet til Ytternesdommen fra Høyesterett som understreket at *”kreditorenes interesse i å ha selskapsformuen som dekningsobjekt, er en selskapsinteresse.”* Forholdet med insolvens og at eierne ikke ble påført noe ytterligere tap er dermed ikke avgjørende.

Retten konkluderte med at det forelå et økonomisk tap for boet, som kunne være gjenstand for erstatning.

Adekvat årsakssammenheng

Retten viste igjen til Ytternesdommen fra Høyesterett om at *”selskapets tap ville vært det samme selv om aksjekapitalen hadde blitt innbetalt,”* og at det således forelå den nødvendige årsakssammenhengen mellom det økonomiske tapet og revisors uaktsomhet. Retten hørte ikke på saksøkte som mente at Ytternesdommen måtte settes til side ved vurderingen av tap og årsakssammenheng.

Lemping

Revisorselskapet fremsatt krav om lemping etter Revisorloven § 8-2 jamfør Skadeerstatningsloven § 5-2. Retten sa at skadens størrelse isolert sett talte til fordel for lemping. Revisorselskapet hadde også fått en betydelig belastning gjennom arbeidet saken hadde medført internt og negativt fokus som hadde oppstått eksternt.

Det som talte mot lemping var at selskapet hadde utvist en ikke ubetydelig grad av uaktsomhet. Retten la også vekt på graden av alvor i revisors profesjonsansvar som tilsa at det måtte bedømmes strengt. Dessuten er revisorselskapet en del av et større internasjonalt revisorfirma, noe som gjør det i stand til å påta seg store, omfattende revisoroppdrag med større økonomisk risiko men samtidig muligheter for større inntjening. Retten mente at det er en balansen mellom økonomisk risiko som revisor påtar seg og den potensielle inntjening.

Etter en helhetsvurdering fant retten at det ikke forelå grunnlag for lemping.

Konklusjon

Retten fant at det samlede tapet tilsvarte 663 millioner kroner men at boet ikke kunne tilkjennes mer enn de 656 millioner kronene de hadde fremsatt krav om. Revisorselskapet ble dømt til å betale 656 millioner kroner til konkursboet i tillegg til sakens omkostninger.

Saken ble anket til lagmannsretten men det ble inngått forlik mellom partene før anken kom opp for retten.

8.2.9 Case 9: Borgarting lagmannsretts dom av 25. februar 2008 i sak LB-2006-87376 – RG-2008-705

Rettsens sammendrag: Bank fikk medhold i erstatningskrav mot revisoren til en låntaker med grunnlag i at revisor ikke hadde avdekket vesentlige regnskapsfeil ved revisjonen av årsregnskap. Det siste reviderte årsregnskapet sto sentralt ved kredittbeslutningen. Erstatningen ble redusert med ca en tredjedel som følge av medvirkning. Banken ble ansett uaktsomt å ha overtrådt krav til alminnelig godt bankhåndverk da beslutningen om å tilby kreditt ble truffet.

LB-2006-87376 – RG-2008-705

Bakgrunn

Sponsor Service ASA ble etablert i 1982. Konsernet bestod av morselskap og flere datterselskap i inn- og utland. Nordea Bank Norge ASA tok over som selskapets hovedbankforbindelse i mars 2002. Ernst & Young AS, representert med Statsautorisert revisor Stenberg, ble valgt til selskapets revisor i år 2000.

Sponsor Service formidlet sponsoravtaler innen idrett og utvidet etter hvert til også å inkludere kulturinstitusjoner. Andre foretningsområder inkluderte arrangement av reiser til idrettsarrangementer og formidling av TV- og internettsignaler til idrettsarrangementer.

Selskapet hadde stor vekst, særlig mot slutten av 90-tallet. Med stor vekst kom behovet for betydelig tilføring av kapital. Dette skjedde gjennom opptak av kort- og langsiktig kreditt og gjennom emisjoner. Ved årtusenskiftet startet nedgangstidene og likviditeten ble etter hvert anstrengt. Bankforbindelsen Gjensidige Nor ASA ønsket å stramme inn kreditten men låneforholdet ble oppsagt når Nordea ble hovedbankforbindelse. Kontantstrømmen fra operasjonelle aktiviteter viste negative tall fra og med år 2000.

Etter at finansdirektøren ble byttet ut oppdaget man en betydelig oppblåst balanse. Det ble behov for nedskrivninger i størrelsesorden 200 millioner kroner. I februar 2003 ble selskapet konkursbegjært. Nordea ble påført store tap.

Saken

Nordea reiste sak mot Ernst & Young AS, Statsautorisert revisor Stenberg og If Skadeforsikring NUF. Nordea krevde 37 millioner kroner i solidaransvar fra If og 202 millioner kroner i solidaransvar fra de to andre partene.

Oslo tingrett halverte erstatningskravet mot Ernst & Young og revisor grunnet Nordeas medvirkning til tap. If ble dømt til å betale det fulle kravet på 37 millioner kroner. Alle de tre saksøkte anket saken inn for Borgarting lagmannsrett, mens Nordea gav selvstendig motanke mot bare Ernst & Young.

Den kreative regnskapsføringen

- 1) Sponsor Service brukte bruttomethoden på inntektsføring av sponsorvederlag. I praksis gikk dette ut på at selskapet inntektsførte hele avtalen de hadde meglet frem mellom to andre parter, mens de kostnadsførte den delen som gjensto etter at de hadde trukket fra sin egen provisjon. Retten antok at det ikke var grunnlag for å bruke denne metoden, men gikk ikke nærmere inn på det siden det ikke hadde noen resultateffekt. Denne metoden faller inn under å inntektsføre av tvilsom kvalitet.
- 2) Ved avtaleinngåelse inntektsførte selskapet 75 % av provisjonen mens de resterende 25 % ble fordelt over kontraksperioden. Selskapet begrunnet dette med at størsteparten av kostnadene påløp før avtaleinngåelse. Retten hadde ingen ”*prinsipielle innvendinger*” mot denne metoden.
- 3) Under posten ”Andre fordringer – kortsiktig” hadde selskapet puttet avsetninger av kostnader knyttet til forskjellige prosjekter. Retten fant at det i utgangspunktet kunne være grunnlag for dette, men noen av prosjektene var ferdig avviklet og inntektsbeløpet var ført i regnskapet. Dette er et brudd på sammenstillingsprinsippet.
- 4) I regnskapet for år 2000 har selskapet balanseført beløp knyttet til interne kostnader uten tilhørende dokumentasjon og sannsynliggjøring. Denne metoden kan bare brukes på prosjekter som går over flere år, for å unngå å gå med underskudd hvert år før man endelig fører en stor inntekt. Dette bryter med transaksjonsprinsippet.

- 5) Under posten andre langsiktige fordringer i regnskapet for år 2000 er det flere poster som i følge retten ikke oppfyller regnskapslovens krav til dokumentasjon. Blant disse er gamle poster fra tidligere årsregnskap. Disse postene er ikke tilstrekkelig nedskrevet.
- 6) Under posten "Opptjent provisjon sponsoravtaler" er den såkalte "EHF-avtalen" feilaktig klassifisert som en sponsoravtale, selv om det egentlig er en rettighet. Retten påpeker at dette gir misvisende informasjon om selskapets finansielle stilling. I forbindelse med den samme avtalen har selskapet inntektsført hele avtalen med TV2 og Danmark Radio i 2000, selv om avtalen strekker seg fra 2001 til 2006. De har også inntektsført nåverdien av opsjonsperioden samme år, noe som ifølge retten er *"ikke under noen omstendighet i tråd med opptjenings- eller forsiktighetsprinsippet."* Sponsor Service har dessuten ikke tatt hensyn til 10 % økning i betalingsforpliktelser i løpet av opsjonsperioden.
- 7) Posten med provisjon knyttet til sponsoravtaler med Norges Håndballforbund er blåst opp med 6,5 millioner kroner. Av disse er det 3 millioner kroner som retten mener det ikke foreligger grunnlag for inntektsføring av, mens de resterende 3,5 millioner kronene er knyttet til avtaler med Telenor ASA og Hydro Texaco AS som det ikke finnes noe som helst dokumentasjon på at eksisterer.
- 8) Posten knyttet til Hamburg Arena på kroner 9.291.575 ble både inntektsført i morselskapet og det tyske datterselskapet. Hovedavtalen ble det aldri noe av, mens det ble inngått en ny avtale i 2001 som ikke gav noe provisjon til Sponsor Service. Retten mener derfor at opptjening aldri fant sted. Som en følge av dette var ikke kriteriene for inntektsføring til stede og hele posten er overvurdert.

Det er langt flere poster som er tatt for seg i domsavsigelsen men tendensene er de samme: Fiktive inntekter, tidsforskyvninger og oppblåste regnskap. Det er brukt ca 10 fullskrevne datasider på å beskrive alle sammen og retten konkluderte tilslutt med at det ikke var grunnlag for balanseføring av totalt 142.893.233 kroner.

Revisors ansvar

Lagmannsretten oppsummerer revisjonen med å konstatere at revisor ikke fulgte opp risikoforhold som ble avdekket under interimrevisjonen (midlertidig revisjon) og under selve revisjonen. Revisor konkluderte blant annet i forbindelse med vurdering av kontrollmiljøet før revisjonen av årsregnskapet for 2000 at *"Selskapets ledelse har vært litt for fokusert på å*

oppnå gode resultater, slik at manipulering / for løse anslag vedr periodisering av inntekter og kostnader anslag har vært en risiko(...).”

Revisor stolte på selskapets ledelse ved revidering av de regnskapspostene som retten omtalte. Retten betegner dokumentasjonen som svært mangelfull. Revisor kunne heller ikke dokumentere sine selvstendige vurderinger eller legge frem revisjonsbevis. Med bakgrunn i dette kom retten til at revisor begikk en rekke klare brudd på revisorloven og god revisjonsskikk. Revisors opptreden ble ansett som grovt uaktsom.

Årsakssammenheng

Sponsor Service sitt reviderte regnskap for 2000 ble lagt til grunn for Nordeas kredittvurdering. Lagmannsretten konkluderte med at dette regnskapet hadde betydelig feil og at balansen var misvisende. Retten kom til at Nordea ikke ville gitt kreditt av denne størrelsen hvis regnskapet hadde vært forsvarlig revidert og at det som følge av dette forelå faktisk årsakssammenheng mellom revisors manglende handling og bankens tap.

Medvirkning

Lagmannsretten kom til at Nordea hadde medvirket til skaden med bakgrunn i følgende punkter:

- Manglende forståelse av Sponsor Service sin virksomhet.
- Overså svak likviditetssituasjon.
- Ikke tilstrekkelig undersøkelser og vurderinger av selskapets tilbakebetalingsevne.
- Gjorde feil ved kontantstrømanalysen.

Banken gjorde derimot ikke feil knyttet til størrelsen på kreditten.

Samlet sett ble erstatningen redusert med en tredjedel som følge av skadelidtes medvirkning, med hensyn til grad av skyld og type feil fra hver part. Nordea hadde brutt med ”*alminnelig god bransjepraksis,*” mens Ernst & Young hadde begått klare brudd av lovregler og krav til god revisjonsskikk.

Lemping

Retten fant ingen grunn til lemping med begrunnelse i at saken omhandlet profesjonsansvar og revisor hadde opptrådt grovt uaktsomt, revisor hadde ansvarsforsikring og erstatningsansvaret ble nedsatt som følge av skadelidtes medvirkning.

Konklusjon

Ernst & Young ble dømt til å betale kroner 135 millioner til Nordea i delvis solidaransvar med statsautorisert revisor Stenberg og If Skadeforsikring. Tingrettens dom mot If Skadeforsikring i solidarisk ansvar med Ernst & Young og statsautorisert revisor Stenberg om å erstatte Nordea med 37 millioner kroner ble stadfestet. De tapene parter ble dømt til å betale saksomkostningene fra lagmannsretten.

9.0 Drøftelse av datamaterialet

9.1 Klassifisering av type kreativ regnskapsføring

Ved gjennomgangen av disse casene har jeg etter beste evne prøvd å kategorisere de regnskapsfeilene jeg har kommet over etter Schilits oppsett. Dette har vist seg å være en vanskelig oppgave med rom for betydelig skjønn. Jeg vil her begrunne hvordan jeg har klassifisert enkelte metoder som kanskje ikke kommer så klart frem av casebeskrivelsene.

Case nummer 1

Case nummer 1 omhandler ene og alene kreativ regnskapsføring av type 1 siden det er snakk om inntektsføring før motytelsen er gitt. Som diskutert under kapittel 4.2.2 om opptjeningsprinsippet trenger ikke inntekten å være opptjent på transaksjonstidspunktet. I dette tilfellet er det dog snakk om å flytte inntekter på tvers av regnskapsperioder, gjentatte ganger, for å stille regnskapsåret i et feilaktig positivt lys.

Case nummer 2

I dommen til case nummer 2 kommer det fram at det har vært manglende bokføring av løpende kostnader fra 1984. Det står ikke nærmere spesifisert hva som er gjort med disse kostnadene men jeg velger å tolke dette som kreativ regnskapsføring av type 4: *Balanseføring av operasjonelle kostnader*, som gjør at de har blitt forskjøvet til en senere periode.

Case nummer 3

I sak nummer tre tolker jeg posten ”prosjekt under utføring” til å være balanseføring av løpende kostnader, altså type 4. Feilen med varelageret faller inn i samme kategori, men er å ikke nedskrive eller avskrive forringede eiendeler tilstrekkelig. I dommen er det dermed et tilfelle av kreativ regnskapsføring nummer 1 knyttet til feilperiodisering og to tilfeller av kreativ regnskapsføring nummer 4.

Case nummer 4

I Case 4 er det omtalt en fiktiv kundefordring på 2,67 millioner kroner. Etter å ha lest dommen kan jeg ikke konkludere med at selskapet inntektsførte noe av denne fordringen. Den burde uansett vært fjernet/nedskrevet fra balansen, så jeg velger å kategorisere det som kreativ regnskapsføring av type 4 – feile i å avskrive forringede eiendeler.

De manglende gjeldsrentene på 1,67 millioner kroner oppsto som en følge av at banken hadde gått over til renteberegning gjennom konsernkonto. Jeg velger å tolke dette som earnings management av type 5 – *Redusere forpliktelser gjennom å endre regnskapsprinsipper*, siden domsavsigelsen gir inntrykk av at selskapet ikke har informert tilstrekkelig om dette.

Retten estimerte at selskapet hadde avsatt en halv million kroner for lite til tapsavsetninger. Dette er type 4 - *Redusere konto for avsetninger*.

Underpostene som har blitt ført med 1,3 millioner kroner tolker jeg som type 4 – *feile i å nedskrive forringede eiendeler*.

Jeg finner ikke noe grunnlag for å tolke de resterende punktene som er anført i saken som "earnings management." Representasjonsbåten, fordringene mot aksjonærene og saken mot ANS BMW-senteret er det tilstrekkelig argumentert for av retten, mens jeg ikke ser at det manglende revisorhonoraret kan knyttes direkte opp mot en spesiell metode for kreativ regnskapsføring. Jeg ser muligheten for å kunne argumentere for at det manglende revisorhonoraret er en type 4 feil - *Redusere konto for avskrivninger*, men jeg tolker det dit hen at det ikke er bevisst gjort.

Case nummer 5

Case 5 handler om revisor og administrerende direktørs bruk av skjønn i forbindelse med tapsavsetninger på inkassokrav. Siden retten tolker det dit hen at dette delvis er gjort bevisst i et ønske om å gi konsernbidrag velger jeg å tolke dette som kreativ regnskapsføring i klasse 4. Nærmere bestemt "*Feile i å nedskrive eller avskrive forringende eiendeler*."

Selskapets valg av å inntektsføre gevinst på leasinggjenstander er ikke nærmere spesifisert i dommen. Jeg tolker det dit hen at det faller under kategorien "*Inntektsføring av fingerte inntekter*."

Retten diskuterte inntektsføringen som ble benyttet i Credit-Service Inkasso som brudd på forsiktighetsprinsippet men poengterte altså at dette ikke automatisk vil utløse et culpaansvar. Ved kjøp av inkassokrav vil det alltid være krav som ikke lar seg realisere, selv om dette kan være en veldig liten andel. Med bakgrunn i dette kategoriserer jeg dette som å *inntektsføre for tidlig*.

Case nummer 6

I case 6 er det først og fremst Investas eiendeler i Nordic Realty Corporation og Invest Securities som er oppblåst. Dette er eiendeler som ikke er tilstrekkelig nedskrevet. Krysseiet finner jeg vanskeligere å klassifisere, men siden retten påpeker at det ved likviditetsbehov ville mangle 1000 millioner kroner i eiendeler tolker jeg denne posten som klart overvurdert.

Case nummer 7

Case 7 omhandler en post i regnskapet referert til som "retur på leverandørbonuser." Den regnskapsmessige feilen knyttet til denne posten er ca 75-80 millioner kroner. Det bemerkes av retten at dette ikke er alminnelige kundefordringer. I følge Hirsch (2004) ble disse fordringene inntektsført i regnskapet, mens fakturaene aldri ble sendt, siden de var fiktive. Dette er dermed kreativ regnskapsføring av type 2: Inntektsføre fingerte inntekter.

Case nummer 8

Eiendelen det er snakk om i case nummer 8 skulle selvsagt vært nedskrevet. Nøyaktig hvor mye den skulle vært nedskrevet er noe uklart, men det er på det rene at den ikke tilsvarer noe å nærheten av 723 millioner kroner. Dette er dermed kreativ regnskapsføring av type 4 - *Feile i å nedskrive eller avskrive forringende eiendeler.*

Case nummer 9

I case 9 har jeg valgt å ta med punkt én i listen over kreativ regnskapsføring, selv om retten så bort i fra denne. Jeg tar den med siden den får inntektene til å fremstå som kunstig høye, selv om den ikke har noen resultateffekt. Jeg tar ikke med punkt nummer to som *for tidlig inntektsføring* siden jeg føler at jeg mangler tilstrekkelig informasjon til å kunne uttale meg om det. Selskapet har dog inntektsført for tidlig under punkt seks.

På punkt tre har selskapet på et tidligere tidspunkt balanseført kostnader fra prosjekter, men latt være å kostnadsføre disse når prosjektet ble opptjent. Jeg velger å se på dette som en variant av type 4 "*balanseføring av operasjonelle kostnader og forskyve disse til fremtidige perioder.*" Det er for så vidt greit at de er balanseført, men de er forskjøvet for langt frem i tid og skulle vært kostnadsført når inntekten ble opptjent. Punkt fire faller av andre grunner inn i samme kategori.

De tre millionene i punkt 7 har blitt forskjøvet tilbake fem måneder, mens de resterende tre og en halv million er fiktive inntekter. Disse faller inn under henholdsvis metode 1 og 2.

9.2 Den kreative regnskapsføringen

Det er kreativ regnskapsføring av type 4: ”Å forskyve nåværende kostnader til en senere eller tidligere periode” som går oftest igjen i mitt datamateriale. Det er i de fleste tilfellene snakk om balanseposter som ikke er tilstrekkelig nedskrevet og som en følge av dette har gjort at balansen har fremstått som kunstig høy. Man må som regel bruke skjønnsmessige vurderinger ved fastsettelsen av disse postene og dermed befinne seg i gråsonen til kreativ regnskapsføring. Det kommer allikevel flere ganger frem av domsavsigelsene at ledelsen var fullt klar over disse manglende nedskrivningene.

Kreativ regnskapsføring av type 1: ”Inntektsføre for tidlig eller av tvilsom kvalitet” er den som går igjen nest flest ganger. Det er lettere å knytte denne opp mot incentivene som er beskrevet i kapittel 2.2 fordi den gir mye mer direkte resultater enn overvurderte balanseposter. Dette vil være seg resultater slik som positivt årsresultat og oppfylte avkastningsmål.

Inntektsføring av fingerte inntekter (type 2) går igjen i fire saker. De mest benyttede metodene – type 4 og 1 – har klart ødeleggende virkninger på regnskapet og inntektsføring av type 2 er på ingen måte noe bedre eller dårligere. Allikevel er denne typen kreativ regnskapsføring med på å løfte nivået av regnskapsfuske til et helt annet nivå. Det finnes rett og slett ikke noe bruk av skjønn som kan støtte opp om det. Når selskapet begynner å føre fakturaer som de ikke sender til kundene (case 7) eller inntektsfører gevinst på leasingavtaler (case 5) er dette klare lovbrudd.

Kreativ regnskapsføring av type 5 går igjen to ganger, mens jeg ikke har funnet tegn på kreativ regnskapsføring av type 3, 6 og 7. Howard Schilit sitt oppsett for financial shenanigans representerer på mange måter de verste formene for kreativ regnskapsføring som amerikansk historie har å by på. Norge er et lite land og det er mulig at det aldri har forekommet slike typer for kreativ regnskapsføring her. En annen mulighet er at disse sakene har blitt holdt utenom rettsapparatet og erstatningsrett.

9.3 Hvorfor saksøkes revisor?

”De fleste ganger går det godt i den forstand at ingen lider noe tap på grunn av revisors uaktsomhet, men noen ganger vil bruddene på god revisjonsskikk kunne medføre erstatningsansvar.” - (Gulden, 1989, p. 184)

Når det har oppstått et økonomisk tap kan skadelidte se seg om og velge hvem han ønsker å holde ansvarlig for skaden. Gulden (1989, p. 180) viser til domsstolavgjørelsene som i min oppgave er case nummer 1 og 2, at skadelidte kunne velge mellom å saksøke:

- Selskapets revisor alene.
- Selskapets ledelse (styremedlemmene og daglig leder) alene.
- Selskapets ledelse og revisor sammen.

Sunn fornuft tilsier at man da velger å gå etter den eller de som vil gi størst erstatning, gitt at man kan få de dømt.

Profesjonsansvaret

Gulden argumenterer for at et forhold som trekker mot å saksøke revisor er profesjonsansvaret som tilsier at det kan stilles strengere krav til hans utførelse enn man kan overfor ledelsen. Revisor blir dermed satt opp mot kravet til god revisjonsskikk. Dette blir problematisk allerede før man ser på casene mine, siden brudd på god revisjonsskikk i seg selv ikke er nok til å bli holdt erstatningsmessig ansvarlig, jamfør kapittel 6.4.1. Problemstillingen viser seg å være gjeldende allerede i sak nummer en der lagmannsretten stiller seg annerledes enn byretten og konkluderer med at revisjon i henhold til god revisjonsskikk ikke hadde vært nok til å avdekke feilene i regnskapet.

I sak nummer tre blir det påpekt at et tilfelle av for tidlig inntektsføring strider med god revisjonsskikk, men at det ikke kan tilskrives revisor som erstatningsbetingende uaktsomhet. I sak nummer fem blir det påpekt flere avvik fra god revisjonsskikk. Avvikene i sak fem omfatter manglende dokumentasjon, tidvis manglende dato- og signaturmerking og mangel på generell risikovurdering. I sak nummer seks er det bare den manglende informasjon om krysseiet som blir sett på som uaktsomt av revisor.

	Revisor frifunnet	Revisor dømt
Case	1, 2, 3, 5, 6	4, 7, 8, 9
Manglende årsakssammenheng	1, 2, 3, 5, 6	
Lemping av ansvar		7, 9

Tabell 3: Oppsummering av revisors erstatningsansvar

Sakene 1, 2, 3, 5 og 6 har det til felles at de alle har tilfeller av brudd på god revisjonsskikk. Revisor ble dog ikke funnet erstatningsmessig ansvarlig grunnet manglende årsakssammenheng. I sak nummer to ble revisors arbeid funnet kritikkverdig og det finnes også informasjon om at han ble klaget inn for NSRFs disiplinærutvalg. De konkluderte som sagt med at han ikke hadde overtrådt reglene for god revisjonsskikk. Gulden (1989, p. 184) påpeker at det eksisterer en erkjennelse, blant folk med kjennskap til revisjon, om at det er store gråsoner knyttet til begrepet god revisjonsskikk og at man flere ganger kan gå tilbake og innse at man ikke har gjort et tilstrekkelig arbeid. Undertegnede kjenner ikke detaljene fra NSRFs disiplinærutvalg men finner det likevel forunderlig at bransjen i dette tilfellet har en oppfatning av begrepet ”god revisjonsskikk” som strider såpass med den rettsapparatet har.

Forsikring

Et annet argument for at skadelidte velger å gå etter revisor er deres krav til forsikringsdekning. Hovedpersonene bak Finance Credit skandalen var i praksis konkurs som en følge av at det kom inn krav på 1,4 milliarder kroner mot dem. I tilfeller som dette kan det være fristende å prøve å dytte oppgaver fra styret og daglig ledelse over på revisor i håp om å få noe tilbake. Siebke (2005) konkluderer med at forsikringsdekningen gjør revisor attraktiv å saksøke, men at dommer i slike saker oftest ender med frifinnelse grunnet manglende årsakssammenheng. Resultatet av mine undersøkelser tyder på at saksøker flere ganger ikke bare ender opp med å tape søksmålet grunnet manglende årsakssammenheng, men også sitter igjen med til tider svært store saksomkostninger. Revisor på sin side vil bli sittende igjen med tapt arbeidsfortjeneste, dårligere renommé og en forsikringspremie som trolig ikke kommer til å bli mindre i etterkant av Finance Credit og Sponsor Service sakene. I følge Statsautorisert revisor Bror Petter Gulden steg forsikringspremien hans med nærmere 500 % fra 1988 til 1989 (Gulden, 1989, p. 184).

9.4 Finnes det spor av strengere tolkninger av begrepet god revisjonsskikk?

Ved å se på case 8 og 9 kan det tyde på at kravet til god revisjonsskikk har blitt strengere. I begge sakene blir spørsmålet om lemping av ansvar satt til side grunnet alvorret i revisors profesjonsansvar. Samtidig er disse to sakene uten sidestykke i norsk sammenheng med tanke på at det ble tilkjent erstatningsbeløp i 100-millioner-kroners-klassen og at de bidro til å sette kreativ regnskapsføring på dagsorden i Norge.

I følge Hirsch og Bergh (2002, p. 22) som også viser til Grønn, et al. (1996) har antallet erstatningssaker mot revisor gått ned fra siste halvdel av 1990-tallet til begynnelsen av 2000-tallet, mens tendensen er at revisor oftere blir dømt. Dette gjenspeiles i case 7, 8 og 9 som spenner fra slutten 2002 til begynnelsen av 2008. De nevnte forfatterne seg dog på revisors erstatningsansvar generelt og har ikke avgrenset det til kreativ regnskapsføring. Det faktum at revisor oftere blir dømt kan også knyttes opp mot at sakene som behandles har blitt enda mer alvorlige og at revisorer står overfor en vanskeligere oppgave enn de har gjort tidligere.

Grønn, et al. (1996) påpeker at flere store saker om revisors erstatningsansvar er blitt løst gjennom forlik utenfor domstolene, noe som også gjelder ankesaken til case 8. Følgene blir da at denne undersøkelsen, i likhet med Grønn, et al. sine, ikke vil gi noe komplett bilde av revisors erstatningsansvar i praksis.

10.0 Konklusjon

Jeg har i denne oppgaven tatt for meg kreativ regnskapsføring, norske domsstolavgjørelser og revisors erstatningsansvar. Med et datautvalg på totalt ni saker bør man kanskje være forsiktig med å se tendenser men jeg vil likevel prøve å se om det er noe som går igjen. I mitt utvalg er revisor funnet erstatningsansvarlig i fire av ni saker, hvorav tre er de nyeste dommene. Revisors ansvar har blitt lempet i to av sakene som en følge av skadelidtes medvirkning. I de dommene hvor revisor har blitt frifunnet har revisors arbeid blitt definert som både uaktsomt, kritikkverdig og i strid med god revisjonsskikk. Allikevel har revisor som oftest blitt frifunnet grunnet mangel på årsakssammenheng mellom hans uaktsomhet og skadelidtes tap.

Utviklingen i bruk av kreativ regnskapsføring i Norge må sies å ha blitt mer alvorlig. Finance Credit dommen fra Oslo tingrett viser ikke fullt ut alvorret i saken da erstatningssaken kun omfatter det manglende tingsinnskuddet, ikke alle sidene ved svindelen som gjorde at hovedmennene fikk henholdsvis sju og ni års fengsel.

I flere av sakene har revisor blitt saksøkt av en bank og selv om innholdet i sakene varierer er det i Sponsor Service saken at revisors manglende handlinger er så alvorlige at bankens egne feil ikke er nok til å redde revisor fra erstatningsansvar. Revisor hadde begått klare brudd på god revisjonsskikk og i denne saken var det nok til å bli holdt erstatningsmessig ansvarlig.

Det er bare en av dommene som fullt ut har gitt skadelidte medhold i sine krav til erstatning, nemlig Finance Credit dommen hvor revisor ble holdt ansvarlig for manglende tingsinnskudd ved virksomhetsoverdragelse. Alvoret i profesjonsansvaret tilsa at det i dette tilfellet burde dømmes strengt. Dette er noe revisor virkelig bør være observant på.

Referanser

- Birkeland, K. (2007). Erstatningsansvar for revisorer. *Tidsskrift for Erstatningsrett*, 2007(01-02), 4-32.
- Edvardsen, S., & Flæte, A. (2009, 12. februar). Pynter resultatet med 1,7 mrd. *Dagens Næringsliv*, pp. 8-9.
- Eilifsen, A., Jr., W. F. M., Glover, S. M., & Prawitt, D. F. (2006). *Auditing and assurance services* (International ed.). London: McGraw-Hill.
- Finansdepartementet (2007a). 4.1.4 Departementets vurderinger og forslag. *Ot.prp. nr. 62 - Om lov om endringer i skattelovgivningen (internprising)* Retrieved 6. mars, 2009, from <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/otprp/20062007/Otprp-nr-62-2006-2007-/4/1/4.html?id=466924>
- Finansdepartementet (2007b). 5.2 Kapittel I Armlengdeprinsippet. *Ot.prp. nr. 62 - Om lov om endringer i skattelovgivningen (internprising)* Retrieved 12. mars, 2009, from <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/Dokument/Proposisjonar-og-meldingar/Odelstingsproposisjonar/20062007/Otprp-nr-62-2006-2007-/5/2.html?id=466932>
- Fladstad, H. N., & Tofteland, A. (2006). *Finansregnskap: vurdering og analyse* (2. ed.). Bergen: Fagbokforl.
- Giroux, G. (2004). *Detecting earnings management*. Hoboken, N.J.: Wiley.
- Grønn, T., Hirsch, E., & Knutzen, P. (1996). *Norsk domssamling om revisors erstatningsansvar* (1. ed.). Oslo: NSRF / Advokatfirmaet Wiersholm, Mellbye & Bech ANS.
- Gulden, B. P. (1989). Revisors dype lomme. *Revisjon og regnskap*, 59(5), 176-177, 180-186.
- Gulden, B. P. (2006). *Den eksterne revisor* (6. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hirsch, E. (1991). Revisoransvaret. *Revisjon og regnskap*, 61(4).
- Hirsch, E. (2004). Revisors ansvar for avdekking av misligheter - del II: Rettspraksis om misligheter og revisoransvar. *Revisjon og regnskap*, 74(8). Retrieved from http://revreg.pdc.no/utskrift.php?seks_id=25561
- Hirsch, E., & Bergh, E. (2002). Revisors erstatningsansvar Nyere norsk rettspraksis. *Revisjon og regnskap*, 72(1), 22-26,28-31.
- IFAC.org (2009). Facts about IFAC Retrieved 11. mars, 2009, from http://www.ifac.org/MediaCenter/files/facts_about_IFAC.pdf
- Iversen, V. (2003, 4. juni). Tomra beskyldes for tallfusk. *Dagens Næringsliv*. from <http://www.dn.no/arkiv/article23983.ece>.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2 ed.). Kristiansand S: Høyskoleforlaget AS.
- Kinserdal, A. (2000). *Finansregnskap med analyse*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Kredittilsynet (2006). Tilsyn med finansmarkedet Available from http://www.kredittilsynet.no/archive/stab_pdf/01/02/Brosj040.pdf
- Kredittilsynet (2008). Betydelig vekst i revisorbransjen Retrieved 13. mars, 2009, from <http://www.kredittilsynet.no/wbch3.exe?ce=20243>
- Kredittilsynet (2009). Årsmelding fra Kredittilsynet for året 2008 Available from http://www.kredittilsynet.no/archive/stab_pdf/01/06/Arsme015.pdf
- Kristensen, R. (1997). Ny revisorlov - sikring mot økonomisk kriminalitet? *Revisjon og regnskap*, 67(5), 214-220,222-223.
- Langfeldt, S. F., & Bråthen, T. (2007). *Lov og rett for næringslivet* (14. ed. Vol. 10). Oslo: Focus forl.

- Langli, J. C. (2005). Regnskapskvalitet - om hvordan regnskapsmessig støy svekker kvaliteten på regnskapsinformasjon. *Praktisk økonomi & finans*, 21(1), 49-62.
- Larsen, V. (2009, 23. januar). Haukeblikk på regnskap. *Dagens Næringsliv*, p. 8.
- Mulford, C. W., & Comiskey, E. E. (2002). *The financial numbers game: detecting creative accounting practices*. New York: Wiley.
- NOU 1997:9. *Om revisjon og revisorer*. Retrieved 5. mai 2009. from <http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/19971997/009/PDFA/NOU199719970009000DDDPDFA.pdf>.
- Ot.prp. nr. 75 (1997-98). *Om lov om revisjon og revisorer (revisorloven) Tilråding fra Finans- og tolldepartementet av 5. juni 1998, godkjent i statsråd samme dag*. Retrieved 20. mars 2009. from <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/otprp/19971998/Otprp-nr-75-1997-98-.html?id=120702>.
- Regnskapsloven *Lov av 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap*: Lovdata.
- Revisorforening, D. n. (2005). RS 240 (revidert), *Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper* (pp. 34). Oslo: Den norske Revisorforening.
- Revisorforening, D. n. (2008). *Revisors Håndbok 2008* (Vol. 29.). Oslo: Den norske Revisorforening.
- Revisorforening, D. n. (2009). Hva gjør Revisorforeningen? Retrieved 3. mars, 2009, from <http://www.revisorforeningen.no/a9018853/Om-oss/Hva-gjor-Revisorforeningen?>
- Revisorloven *Lov av 15. januar 1999 nr. 2 om revisjon og revisorer* Lovdata.
- Robertsen, K. (2007). *11. Executive and Managerial Compensation*. Paper presented at the BE 404, Kristiansand.
- Schilit, H. (2002). *Financial shenanigans*. New York: McGraw-Hill.
- Siebke, H. (2005). Ny tingrettsdom om revisors erstatningsansvar. *Revisjon og regnskap*, 75(4), 48-51.
- Skadeserstatningsloven *Lov av 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning*: Lovdata.

Domsstolavgjørelser

- Case 1, 143/1984 (Frostatting lagmannsrett November 15, 1985).
- Case 2, A 5/87 (Kristiansand byrett Desember 21, 1987).
- Case 3, 91-0805 (Gulating lagmannsrett Januar 27, 1993).
- Case 4, 93-01384A (Eidsivating lagmannsrett Desember 12, 1994).
- Case 5, 93-593 A/06 (Kristiansand byrett Juni 12, 1995).
- Case 6, 95-09769 A/45 (Borgarting lagmannsrett April 22, 1998).
- Case 7, 12077 A/62 (Oslo tingrett Desember 12, 2002).
- Case 8, 17426 (Oslo tingrett Juli 15, 2005).
- Case 9, 27635 (Borgarting lagmannsrett Februar 25, 2008).